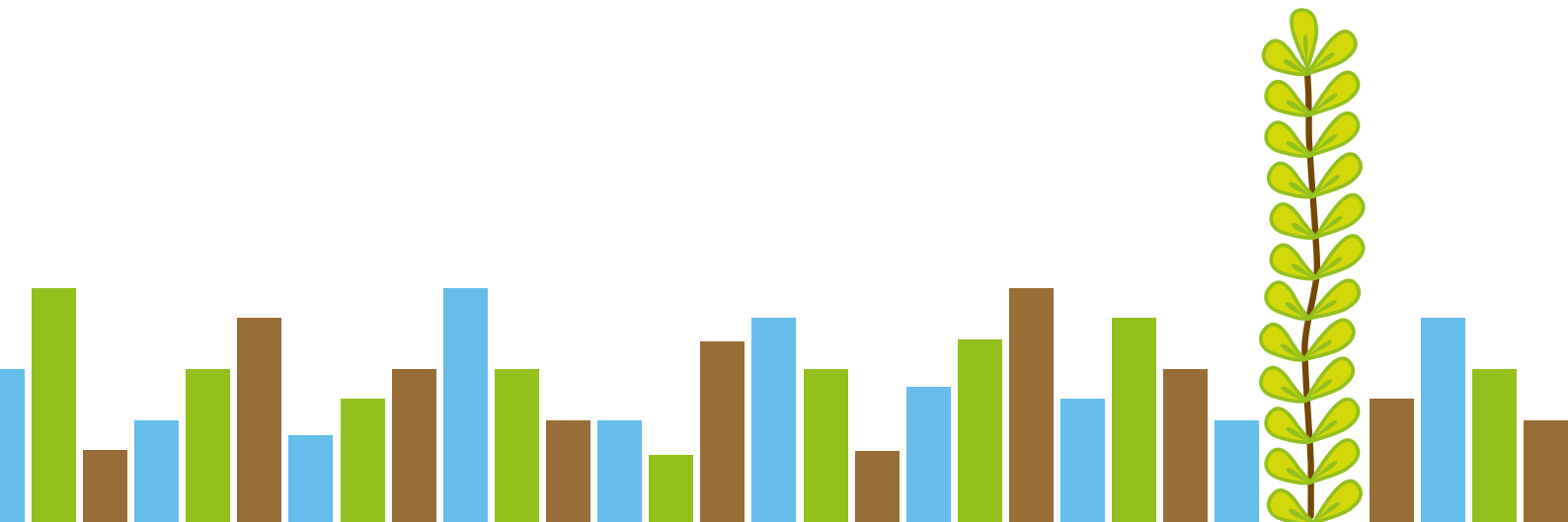

Utvärdering av stöd till utbyggnad av bredband

Delrapport 1

Författare Patrik Cras, SLU
 Yvonne Gunnarsdotter, SLU
 Ylva Jonsson, SLU

Varför görs denna utvärdering?

Denna rapport är en del av utvärderingarna av landsbygdsprogrammet och av regionalfondsprogrammen i Sverige. Under programperioden 2014–2020 finansieras bredbandssatsningar i Sverige från såväl Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (via landsbygdsprogrammet) som från Europeiska regionala utvecklingsfonden (via tre regionalfondsprogram). Utvärderingen ska bland annat belysa vilka effekter bredbandssatsningarna får på företagande på landsbygden och på landsbygdsutveckling, men också vilka effekter styrmodellerna har. Utvärderingen ska belysa hur bredbandsstöden fungerar i nuvarande programperiod, men ska också utgöra ett underlag för utformning och genomförande av framtida bredbandspolitik.

Denna rapport utgör en första delrapport från den utvärdering som institutionen för stad och land vid SLU gör på uppdrag av Jordbruksverket och Tillväxtverket. Uppdraget har initierats via fonsdsamordningens arbetsgrupp för uppföljning och utvärdering. Styrgrupp för utvärderingen har utgjorts av Gustav Helmers och Fredrik Holstein (Jordbruksverket) samt Göran Brulin och Ingela Wahlgren (Tillväxtverket). Till utvärderingen har en referensgrupp bestående av följande personer knutits: Kjell Hansen och Thomas Norrby (SLU), Oscar Holmström (PTS), Kristina Jansson och Krister Runebrand (Stelacon), Patrik Sandgren (Bredbandsforum), Jacob Käll (Doing Rural AB och Djursdala Samhällsförening), Lovisa Neikter (bredbandskoordinator Region Uppsala) samt Erik Larsson (bredbandskoordinator Region Värmland). Gruppens kunskaper och engagemang har varit ett värdefullt bidrag i processen. Tack!

Vi tar hjälp av forskare för att kvalitetsgranska utvärderingsrapporter innan de publiceras. I slutet av rapporterna finns ett utlåtande från granskarna. Rapporten publiceras i Jordbruksverkets publikationsserie. Rapportförfattarna är ansvariga för slutsatserna. Slutsatserna utgör inte myndigheternas officiella ståndpunkt.

*Emelie Johansson, samordningsansvarig för Eruf-programmens utvärderingar,
Tillväxtverket*

Fredrik Holstein, Utvärderingssektariatet vid Jordbruksverket

Utvärderare

Patrik Cras är fil. Dr. och forskare vid SLU, Institutionen för stad och land, avdelningen för landsbygdsutveckling. Han arbetar med forskning, utvärderingar och utbildning om organisering, politik och förvaltning med fokus på landsbygdssamhällen i Sverige. Patrik har tidigare bl.a. forskat om organiseringen av fiberföreningar.

Yvonne Gunnarsdotter är fil. Dr. och lektor vid SLU, Institutionen för stad och land, avdelningen för landsbygdsutveckling. Hon arbetar med forskning och utbildning om lokala gemenskaper, platsidentitet samt jakt-och fisketurism. Yvonne har deltagit i flera utvärderingar av det svenska landsbygdsprogrammet på nationell och EU-nivå samt utvärderat enstaka projekt på landsbygden.

Ylva Jonsson är fil. Mag. och forskningsassistent vid SLU, Institutionen för stad och land, avdelningen för landsbygdsutveckling. Hon arbetar förutom med bredbandsfrågor också med utbildning och frågor som rör entreprenörskap på landsbygden.

Sammanfattning

Detta är en delrapport från utvärderingen av bredbandsstöd för svensk landsbygd. Stöden består av accessnät finansierat av landsbygdsprogrammet och ortssammanbindande nät finansierat av Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf). Utvärderingen genomförs av SLU, institutionen för stad och land på uppdrag av Jordbruksverket och Tillväxtverket.

Rapporten koncentrerar sig på två områden: effekter för företagare (kapitel 2) samt modeller för styrning av utbyggnaden (kapitel 3). För att utvärdera detta gjordes först en **kunskapsöversikt**. Därefter valdes regionerna Västerbotten, Värmland, Västra Götaland och Skåne för närmare studier under hela utvärderingen. I dessa regioner valdes i Lycksele, Sunne, Vara och Ystad kommuner ut för fältarbeten med intervjuer av olika aktörer och **telefonenkät** till företagarna.

Sammanfattning av resultatet i form av svar på utvärderingsfrågorna:

Hur mycket ökar omsättning i befintliga företag genom bredbandsutbyggnaden? (kapitel 2)

Av de undersökta företagen har de med tillgång till snabbt bredband i genomsnitt en högre omsättningsökning än de som saknar snabb uppkoppling. Vårt material kan dock inte visa om skillnaden beror specifikt på tillgång till snabbt bredband. Företagarna uppger att bredbandet har stor betydelse för företaget i allmänhet, men att det inte har betydelse för omsättningssiffrorna.

Blir det fler företag som får tillgång till bredband på minst 100 Mbit/s och går det att säga om antalet sysselsatta ökar i de gles- och landsbygdsregioner som får del av bredbandsutbyggnaden? (kapitel 2)

Bredbandsstöden inom Eruf och landsbygdsprogrammet har lett eller kommer att leda till att fler företag får tillgång eller ökad möjlighet att ansluta sig till ett fibernät. Vad gäller sysselsättning hittar studien inga belägg för att bredbandstillgången leder till fler anställda i befintliga landsbygdsföretag. Däremot uppger en mindre andel företag att de inte hade kunnat fortsätta att bedriva verksamhet utan bredbandstillgång.

Hur påverkar stöden landsbygdens tillgång till IT-infrastruktur? (Kapitel 3)

Informanter i denna studie uppger att stöden har haft betydelse för utbyggnaden av fiber, och att fiberutbyggnad inte hade skett i samma utsträckning och/eller inom samma tidsintervall utan dessa. Det finns dock viss kritik mot att stöden inte hamnar i de områden som mest behöver dem, och mot att Jordbruksverket inte lyckats förhindra att stöd går till områden som hade kunnat byggas ut kommersiellt.

Vilka är effekterna av styrmodellen– relativt alternativa modeller för styrning? (Kapitel 3)

I denna studie identifierar vi två möjliga huvudkategorier för nationella styrmodeller för bredbandsutbyggnad: Ansökningsstyrd modell (nuvarande) och upphandlingsstyrd modell (tidigare, och på förslag för framtiden). Den förstnämnda kan beskrivas som en ”inifrån-och-ut”-modell och den sistnämnda som en ”utifrån-och-in”-modell, men vi visar i vår studie på att denna indelning är en grov generalisering. Även i dagens ansökningsstyrda modell finns exempel där kommun, region och län tagit stort ansvar i att samordna och styra stödmedlen för utbyggnad av bredband, och där initiativet alltså inte kommer ”inifrån” eller ”underifrån”. Vi finner tecken på att i många fall där

kommun och region arbetar aktivt med bredbandsfrågan har effekten av den nuvarande styrmodellen varit mer lyckad.

Vi identifierar viktiga aspekter som bör tas hänsyn till vid val av framtida styrmodell, oavsett om det blir en ansökningsstyrd eller upphandlingsstyrd modell. Dessa handlar om betydelsen av det lokala engagemanget, vikten av styrning och koordinering, behovet av att hantera efteranslutningar, förenklade regelverk, hänsyn till geografiska förutsättningar, och vikten av ett samordnat bredbandstöd även om finansiering kommer ur olika EU-fonder.

Summary

This is the first of two reports from the evaluation of funding from the EU and the Swedish state supporting investments in broadband infrastructure in Swedish rural areas. The construction of local access networks are supported with funding from the Rural Development Program (RDP) and the development of interurban networks with funding from the European Regional Development fund (Eruf). The evaluation is made by the Department of Urban and Rural Development at the Swedish Agricultural University (SLU) commissioned by the Swedish Board of Agriculture and the Swedish Agency for Economic and Regional Growth.

The report focuses on two areas: effects on local enterprises (Chapter 2) and policy alternatives regarding public investments (Chapter 3). The evaluation started with an orientation of what has been done previously in this matter. The next step was to choose the regions of Västerbotten, Värmland, Västra Götaland and Skåne to follow through the whole evaluation period. In these regions fieldwork was conducted in the municipalities of Lycksele, Sunne, Vara and Ystad interviewing different actors. A telephone survey was made in the same municipalities directed towards enterprises.

A summary of the results structured by the evaluation questions:

How much does the turnover in existing enterprises increase with implementation of broadband? (Chapter 2)

Of the evaluated enterprises those with access to high-speed broadband have in average higher figures for turn-over in comparison with others. A statistical analysis however provides no evidence of the difference being a specific result of access to high-speed broadband. According to the entrepreneurs broadband is generally of great value for the enterprise, but has no significant effect on figures for turnover. Some entrepreneurs report that they had not been able to pursue their business at all without broadband, for those the effect on turnover is complete.

-Are there more enterprises with access to broadband with at least 100 Mbit/s and is it possible to state that employment numbers are increasing in sparsely populated areas with access to broad band? (Chapter 2)

Support for broad band through Eruf and Rural Development Program has led to, and will continue to lead to, an increasing number of enterprises with access to, or possibility to connect to, broadband. Concerning employment there is no evidence that access to broadband leads to increased employment in existing enterprises.

-How does the support affect access to IT-infrastructure in rural areas? (Chapter 3)

The informants in this study report that the support has been important for establishment of fiber networks and that without support the networks had not been built to the same extent and/or the same time span. There is some critique though, concerning that support does not end up in areas that are in greatest need. Critique is also directed towards the tools from the Swedish Board of Agriculture designated to prevent that support is given to areas that ought to have been open for commercial actors.

**-What are the effects of the policies in place – in relation to policy alternatives?
(Chapter 3)**

In this study we identify two possible main categories of national policy alternatives for government investments in broadband infrastructure: Funding distributed as grants (existing model) or through public procurement.

We identify some crucial aspects to consider when choosing the setup of the future policy, regardless of funding being distributed based on applications for grants or by public procurement. These concern the value of local engagement, the importance of management and coordination, the need to support access for additional households and businesses in areas where a local network has been established, simplified rules, consideration of geographical conditions and coordination of public support even though it is financed by different EU funds.

Ordlista

Bredband, NGA och fiber

Post- och telestyrelsen definierar bredband som en anslutning till internet som levererar en faktisk överföringshastighet nedströms om minst 1 Mbit/s i genomsnitt. Bredband med en överföringshastighet på 100 Mbit/s utgör den politiska målsättningen i regeringens bredbandsstrategi.

Enligt Jordbruksverkets föreskrifter kan bredbandsstöd beviljas för nät som uppfyller definitionen av NGA-nät. Ett antal olika tekniker uppfyller dessa kriterier men i samtliga av våra studerade kommuner handlar det om utbyggnad av fibernätet. Därför utvärderar vi uteslutande fibernät med en överföringshastighet på minst 100 Mbit/s. Vi använder begreppet NGA-nät i de sammanhang där vi diskuterar regelverkets definition, som i grunden är teknikneutralt, och fibernät när det är frågan om ett reellt NGA-nät baserat på fiberoptiskt teknik.

Snabbt bredband

Enkätfrågorna till företagen har formulerats med begreppen ”snabbt bredband” eller ibland enbart ”bredband” i frågeformuleringar där det antagits att det förstås av sammanhanget att det är snabbt bredband som fortfarande avses.

Informanterna har således fått uttala sig primärt om ”snabbt bredband”. Var varje informant drar gränsen för vad de uppfattar som ”snabbt bredband” vet vi inte, men det är rimligt att utifrån studiens upplägg anta att det stora flertalet uttalar sig om betydelsen av en fiberanslutning. En klar majoritet av företagen i urvalsgrupp A har fiberanslutning med en överföringshastighet på minst 100 Mbit/s, vilket gör att vi kan utgå från att deras uttalande om snabbt bredband rör just bredband med en hastighet på 100 Mbit/s. En del företag har dock nöjt sig med att endast nyttja en lägre överföringshastighet via fibernätet. Denna problematik gör att vi är noga med att redogöra för när svaren som redovisas avser informanternas perspektiv på frågor om ”snabbt bredband” utan hastigheten definierad och när vi gör egna analytiska uttalanden som kan resonera om betydelsen av just fiber med en anslutningshastighet på 100 Mbit/s.

Således använder vi i rapporten begreppen bredband, snabbt bredband, bredband med 100 Mbit/s och fiber i respektive sammanhang utifrån sin specifika betydelse.

Internetanvändning

Vi använder begreppet internetanvändning i betydelsen användning av internet, oavsett uppkopplingsteknik eller uppkopplingshastighet.

Accessnät

Nätet mellan slutkund och närmaste nod. När det gäller trådbundna nät handlar det om den del av ett tele-datakommunikationsnät som når in i fastigheter och som abonnenten utnyttjar för att få åtkomst till internet. Exempel på accessnät är näten mellan en telestation eller en mobilskickare och slutkunderna. Jämför med transportnät.

Ortsammanbindande nät, OSN eller Transportnät

Transportnätet förbinder nationella noder och huvudnoder med varandra i landets olika delar och förser accessnäten med kapacitet. I en analogi med vägnätet kan transportnätet jämföras med alla vägar utom den sista vägdelen till en byggnad.

Eruf

Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf) är ett instrument med syftet att minska skillnader i utvecklingsnivåer i de europeiska regionerna och minska underutveckling i de minst gynnade regionerna. I Sverige ligger fokus på glesbefolkade norra regionerna där stöd ges för utbyggnad av Ortsammanbindande nät (OSN).

Landsbygdsprogrammet

Landsbygdsprogrammet består av stöd och ersättningar som är till för att utveckla landsbygden. Stöden och ersättningarna finansieras gemensamt av Sverige och EU. Inom programmet kan man söka pengar för bland annat miljöinvesteringar, projektstöd och lokalt ledd utveckling. Stöd till utbyggnaden av accessnät ligger under landsbygdsprogrammet.

Innehåll

Kapitel 1. Inledning.....	13
1.2 Metod	13
1.2 De fyra kommunerna	15
Kapitel 2. Bredband och landsbygdsföretagande.....	16
2.1 Fler företag får tillgång till bredband på minst 100 Mbit/s.....	16
2.2 De studerade företagens bredbandsanslutning.....	17
2.3 Företagens använder internet på olika sätt.....	17
2.4 Bredband upplevs ha stor betydelse för landsbygdsföretagen... ..	20
2.5 ... men inte för siffrorna i landsbygdsföretagens bokföring.....	21
2.6 Högre omsättningsökning i företag med tillgång till bredband	23
2.7 Bredbandstillgången har inte lett till fler anställda i befintliga företag	24
2.8 Fiberanslutningens stabilitet upplevs viktigare än överföringskapacitet	26
2.9 Bredband utgör endast en del av nödvändig infrastruktur.....	27
2.10 Bredband kan utgöra en förutsättning för överlevnad och nyetablering	28
2.11 Slutsatser: bredbandsparadoxon.....	29
Kapitel 3. Statligt bredbandsstöd och modeller för styrning.....	31
3.1 Statligt bredbandsstöd från år 2000 till idag.....	32
3.2 Framtida bredbandsstöd.....	35
3.3 Två möjliga övergripande styrmodeller	36
3.4 De studerade kommunerna	36
3.5 Bredbandsstöden påverkar fiberutbyggnaden positivt men det förekommer kritik.....	40
3.6 Sju viktiga aspekter vid val av framtida styrmodell	42
3.7 Slutsatser: styrning och samordning avgörande.....	49
Referenser	50
Bilaga 1. Intervjuguiden fältstudie.....	52
Bilaga 2. Enkätfrågor.	56
Granskningskommentarer.....	70

1 Inledning

Under programperioden för de Europeiska struktur- och investeringsfonderna 2014–2020 har EU och den svenska staten avsatt drygt fyra miljarder kronor till investeringar i bredbandsinfrastruktur. Mer specifikt gäller det finansiering via landsbygdsprogrammet till utbyggnad av accessnät som ansluter enskilda fastigheter med bredband, samt finansiering till ortsammanbindande nät via Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf). Halvvägs genom programperioden har de två programansvariga myndigheterna Jordbruksverket och Tillväxtverket gett Sveriges lantbruksuniversitet i uppdrag att göra en utvärdering av bredbandssatsningarna.¹ Detta är den första delrapporten från utvärderingen. Den andra och slutgiltiga rapporten beräknas vara klar våren 2019.

Utvärderingen ska som helhet besvara nio frågor, varav följande fyra frågorna behandlas i denna delrapport.

Frågor som besvaras i kapitel 2 Bredband och landsbygdsföretag:

- Hur mycket ökar omsättning i befintliga företag genom bredbandsutbyggnaden?
- Blir det fler företag som får tillgång till bredband på minst 100 Mbit/s och går det att säga om antalet sysselsatta ökar i de gles- och landsbygdsregioner som får del av bredbandsutbyggnaden?

I uppdraget för denna delrapport efterfrågas en modell/estimat som uppskattar den potentiella ökningen av omsättning respektive sysselsättning som är möjlig för ett företag som får tillgång till bredband på minst 100 Mbit/s.

Frågor som besvaras i kapitel 3 Modeller för statligt bredbandsstöd:

- Hur påverkar stöden landsbygdens tillgång till IT-infrastruktur?
- Vilka är effekterna av styrmodellen– relativt alternativa modeller för styrning? ”Styrmodell” på två nivåer ska studeras; a) på programnivå i landsbygdsprogrammet och b) på svensk programövergripande nivå.

I slutrapporten tillkommer frågor om bredbandsutbyggnadens vidare effekter för lokal och regional utveckling, vilka metoder som bör användas för utvärderingar samt om satsningen på markbundet bredband är samhällsekonomiskt effektivt.

1.1 Metod

Hösten 2017 genomfördes en **kunskapsöversikt**, **fyra fältarbeten** och en **telefonenkät** i fyra kommuner i olika regioner.

Kunskapsöversikten var en uppföljning av den som gjordes året innan för att förbereda för en utvärdering (Hansen et al. 2017). Den uppdaterade kunskapsöversikten resulterade i en lägesrapport med en kartläggning av aktörer inom bredbandsområdet,

¹ En bredare diskussion om syftet och bakgrund till uppdraget finns i en kunskapsöversikt som gjordes vid Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, Institutionen för stad och land i syfte att förbereda för en utvärdering (Hansen et al. 2017).

pågående uppdrag, rapporter och annan information med eventuell relevans för utvärderingen (Sveriges lantbruksuniversitet 2017, Opublicerad). Innehållet är inarbetat i denna delrapport.

Fältarbetet bestod primärt av intervjuer på plats i de områden där stödfinansierad bredbandsutbyggnad skett i kommunerna Lycksele i Västerbotten, Sunne i Värmland, Vara i Västra Götaland och Ystad i Skåne. Urvalet av regioner och kommuner har skett i samråd med uppdragsgivarna utifrån ett antal kriterier i syfte att få en bred bild av läget.² Fältarbetets intervjupersoner kan delas in i två grupper: Dels företagare på landsbygden, dels människor som på ett eller annat sätt varit och är inblandade i fiberutbyggnaden. Syftet med intervjuerna av den förstnämnda gruppen har varit att få en djupare förståelse för vilken betydelse fibertillgången har för landsbygdsföretag. Syftet med den sistnämnda gruppen, där såväl lokalt engagerade som kommunala tjänstemän och ansvariga hos stadsnäten eller andra operatörer ingår, har varit att få en tydlig inblick i hur modellerna för bredbandsutbyggnad ser ut i kommunerna och hur de upplevs fungera.

Utöver fältarbetet i de fyra kommunerna har intervjuer också genomförts med tjänstemän på regional nivå. För att få en bredare bild av stödets utfall har länsstyrelsens bredbandshandläggare i tre av de fyra aktuella länen intervjuats. Dessutom har 15 regionala bredbandskoordinatorer intervjuats om bredbandsstödens utfall i sina respektive regioner.

Fältarbetets intervjuer genomfördes semistrukturerat, vilket innebär att tyngdpunkten i de olika intervjuerna har anpassats till respektive informant. Se bilaga 1 för fältarbetets intervjuguide. En andra omgång av fältarbete planeras i fyra nya kommuner i samma regioner under 2018.

Intervjuerna från fältarbetet har analyserats med en form av innehållsanalys där intervjumaterialet kodats som olika teman med grund i utvärderingsfrågorna. Detta arbete har genomförts med hjälp av ett mjukvaruverktyg som är skapat för att analysera kvalitativt material. Den grundläggande kodstrukturen byggdes upp utifrån vad som framkommit i kunskapsöversikten och har under analysarbetets gång förfinats med ytterligare teman och delteman utifrån vad som framkommit i intervjuerna. I rapporten redovisas ibland citat från intervjuerna för att illustrera resultatet av analysen.

Enkätundersökningen skedde i samma fyra kommuner som fältarbetet. Enkäten, inklusive den statistiska analysen, genomfördes av konsultföretaget Stelacon på uppdrag av SLU. Det skedde i form av telefonintervjuer med representanter för företag med arbetsställen lokaliserade till stödområden för nuvarande eller föregående landsbygdsprogram. För att se om det finns en effekt som kan förklaras av bredbandstillgång har målgruppen delats upp i företag som har tillgång till bredband via fiberanslutning (grupp A) och företag som inte har tillgång till bredband, eller bara har tillgång till långsam internetuppkoppling under 10 Mbit/s (grupp B). I enkäten fick företagarna skatta effekter på omsättning och sysselsättning. 290 företag svarade på telefonenkäten fördelat på 213 företag i den primära urvalsgruppen (A) som har fått tillgång till en fiberanslutning och 77 företag i kontrollgruppen (B).³

² I urvalet av kommuner har vi eftersträvat spridning gällande modeller för bredbandsutbyggnad; sätt att internt organisera bredbandsfrågorna i den kommunala organisationen; samt kommunernas karaktär när det gäller näringsliv och geografi.

³ Urvalet gjordes i första hand med hjälp av information från Post- och telestyrelsens databas om bredbandsuppkoppling. Informationen i databasen är relaterad till byggnads-ID, vilket översattes till adresser med hjälp av Lantmäteriets fastighetsdatabas via kart- och GIS-leverantören Metria. Urvalet kompletterades med adresslistor från Lycksele och Ystads kommun. Därefter har urvalslistorna kompletterats med företagsuppgifter från Upplysningscentralens (UC) databas.

I enkätintervjuerna användes en standardiserad intervjumall där de svarande fick enkätens frågor och svarsalternativ upplästa för sig på samma sätt. Se bilaga 2 för telefonenkätens intervjufrågor, samt hur svaren fördelat sig på de frågor som getts fasta svarsalternativ. Enkätundersökningen har primärt analyserats genom jämförelser mellan frekvenstabeller över hur svaren fördelats mellan de givna svarsalternativen. En statistisk analys som jämför de två urvalsgruppernas omsättning och sysselsättning genomfördes också utan att visa på några statistiskt signifikanta skillnader mellan de två grupperna. Svårigheterna att komma upp i hög svarsfrekvens begränsar möjligheterna till vidare statistisk analys baserad på enkäten.⁴ Under 2018 kommer befintlig statistik med relevans för att mäta effekter på företagen att sammanställas och bearbetas i en regressionsanalys.

För att uppnå hög validitet i studien, dvs. säkerställa att vi har fått giltiga resultat, har vi använt kvalitativa och kvantitativa primärdata, från fältarbete respektive enkät. Fältarbetsintervjuerna medföretagare tillsammans med intervjuerna från enkäten ligger till grund för att besvara frågorna om företagande i kapitel 2. Intervjuerna under fältarbetet med fiberföreningar, kommundienstämman, nätverksoperatörer m.fl. ger svar på frågorna om stödmodeller i kapitel 3. Dels har vi i båda kapitlen använt sekundärdata från annat material, både det som redovisats i kunskapsöversikten från oktober 2017, fortlöpande rapporter från bl.a. Post- och telestyrelsen samt kapitlet om bredband i slututvärderingen av landsbygdsprogrammet 2007–2013.

1.2 De fyra kommunerna

Som framgår av tabell I skiljer sig de fyra studerade kommunerna åt på många sätt. Det mest slående är kanske befolkningstätheten. Eftersom Lycksele har så stor andel befolkning i tätorten och så stor areal är det mycket glest på landsbygden. Vara och Ystad kommun är relativt tätt befolkade slättbygder med mycket jordbruk. Lycksele och Sunne har betydligt med skog. I Vara och Ystad ökar befolkningen, medan den minskar något i Sunne och Lycksele.

Tabell I. De fyra kommunerna

Region	Kommun	Yta km ²	Invånarantal	Andel inv. i centralorten	Befolkning/km ²
Västerbotten	Lycksele	5 900	12 200	70 %	2,2
Värmland	Sunne	1 300	13 400	37 %	10,3
Västra Götaland	Vara	700	16 000	25 %	22,8
Skåne	Ystad	350	29 000	65 %	83

Källa: www.lycksele.se; www.sunne.se; www.vara.se; www.ystad.se

⁴ Målsättningen var att få 400 svarande i den primära urvalsgruppen och 200 i kontrollgruppen. Bortfallet beror på att många företagare (1) inte svarar i telefon trots upprepade uppringningar, (2) avböjer medverkan vid kontakt eller (3) vid kontrollfrågor inte visar sig passa in i kriterierna för de två urvalsgrupperna.

2 Bredband och landsbygdsföretagande

Detta kapitel behandlar frågorna:

- Hur mycket ökar **omsättning** i befintliga företag genom bredbandsutbyggnaden?
- Blir det fler företag som får **tillgång till bredband** på minst 100 Mbit/s och går det att säga om antalet **sysselsatta** ökar i de gles- och landsbygdsregioner som får del av bredbandsutbyggnaden?

Rapporten ska presentera en modell/estimat som uppskattar den potentiella omsättnings- och sysselsättningsökning som är möjlig för ett företag som får tillgång till bredband på minst 100 Mbit/s.

I kapitlet presenteras hur utbyggnaden av fibernätet för bredband påverkar landsbygdsföretag. Vi undersöker effekter på omsättnings- och sysselsättningssiffror hos landsbygdsföretag i fyra utvalda kommuner, men söker också finna svar på hur dessa effekter uppstår. Genom att kombinera en kvantitativ enkätundersökning och en kvalitativ intervjustudie i de fyra kommunerna undersöks kopplingen mellan bredbandsinvesteringar och omsättning respektive sysselsättning.

Sammanfattande svar på frågorna ovan är att bredbandsstöden inom Eruf och landsbygdsprogrammet har lett eller kommer leda till att fler företag får **tillgång eller ökad möjlighet att ansluta sig** till ett fibernät. Behovet och den upplevda effekten av tillgång till bredband via fiber varierar dels beroende på hur kvalitén på en alternativ internetuppkoppling ser ut, dels beroende på företagets internetanvändning. Av de undersökta företagen har de med tillgång till snabbt bredband i genomsnitt en högre **omsättningsökning** än de som saknar snabb uppkoppling. Vårt material kan dock inte visa om skillnaden beror specifikt på tillgång till snabbt bredband. Företagarna uppger att bredbandet har stor betydelse för företaget i allmänhet, men att det inte har betydelse för omsättningssiffrorna. Vad gäller **sysselsättning** hittar studien inga belegg för att bredbandstillgången leder till fler anställda i befintliga landsbygdsföretag. Däremot uppger en mindre andel företag att de inte kunnat fortsätta bedriva verksamhet utan bredbandstillgång.

Att fibertillgången upplevs ha stor betydelse för företagen men inte för deras omsättnings- och sysselsättningssiffror är en motsägelse som vi kallar **bredbandsparadoxon**. En möjlig förklaring till denna paradox är att tillgång till snabbt bredband har så stor betydelse för företagen att det handlar om ”allt eller inget” och att detta inte upplevs som en *direkt* påverkan på omsättningen. En liknande möjlig förklaring är att tillgång till snabbt bredband på lång sikt förhindrar minskad omsättningen och/eller att företagen kan förutspå detta kontrafaktiska utfall men att inte heller detta upplevs som en direkt påverkan på omsättningssiffrorna.

2.1 Fler företag får tillgång till bredband på minst 100 Mbit/s

De bredbandsprojekt som fick stöd ur landsbygdsprogrammet 2007–2013 gav **11 526 företag** tillgång till bredband (Gunnarsdotter et al. 2016). Vad gäller anslutna företag i denna period av landsbygdsprogrammet finns ännu inga exakta siffror.

Gällande Eruf ska de stöd till utbyggnad av ortsammanbindande nät som beslutats i denna programperiod leda till att **11 677 företag** får ökad möjlighet att beställa en bredbandsanslutning. Siffran är en sammanställning av varje projektägares egna beräkningar, hämtad från projektansökningarna. De Eruf-finansierade projekten ansluter inte ensamt slutkunder så antalet handlar alltså inte om hur många företag som i realiteten ansluter sig till ett fibernät, utan hur många som får ökad *möjlighet* att ansluta sig. I vilken utsträckning målet nås återstår att se efter att projekten slutrappporterat.

2.2 De studerade företagens bredbandsanslutning

I enkätundersökningen ställdes en rad frågor om företagens tillgång till bredband och hur de bedömer bredbandets effekter på företagets verksamhet och omsättning.

Målgruppen är indelad i två grupper baserat på deras bredbandstillgång. I grupp A har företagen tillgång till en fiberanslutning. En övervägande del, 86 procent av de intervjuade i grupp A, anger att de har ett abonnemang som möjliggör en överföringshastighet på 100 Mbit/s eller mer. Endast 4 procent uppger att de har en överföringshastighet på under 100 Mbit/s. Den återstående andelen utgörs av svarande som inte kunnat eller velat svara på frågan om bredbandets hastighet.

Majoriteten (58 procent) i grupp A hade tillgång till ADSL via koptarnätet innan de fick tillgång till fiber. 21 procent nyttjade tidigare det mobila nätet. Endast 13 procent gick från en uppkoppling med modem via telenätet, och ännu färre (6 procent) saknade internetuppkoppling helt. Kvaliteten på ADSL och den mobila uppkopplingen varierar mellan olika områden och således har de svarande olika referenspunkt när de uttalar sig om vilken betydelse ”snabbt bredband” via fiberinstallationen haft.

Jämförelsegruppen, grupp B, saknar fiberanslutning men också andra möjlighet till en bredbandsanslutning på över 10 Mbit/s. 95 procent av de svarande i denna grupp har tillgång till en uppkoppling på mellan 3–9 Mbit/s. I den gruppen är det vanligast med mobilt bredband (57 procent) och med bredband (ADSL/VDSL) via koptarnätet (37 procent). En liten andel, 4 procent, har modem.

2.3 Företagen använder internet på olika sätt

Alla som har behov av internetuppkoppling har inte behov av fiberuppkoppling med 100 Mbit/s. Hur företagens internetanvändning ser ut har betydelse i analysen för det snabba bredbandets effekt. En stor andel företagare uppger till exempel att de inte använder internet till annat än enklare digitala tjänster såsom kommunikation och administration. Det är därför inte orimligt att anta att de positiva effekter som många upplever att fiberanslutningen fört med sig också skulle kunna uppnås med bredband med en lägre hastighet.

Enkätundersökningen visar att företagen till största delen använder uppkopplingen till **kommunikation** (närmare 90 procent) och på andra plats kommer **beställningar, bokföring och annan ekonomihantering** (närmare 70 procent). Endast 12 procent uppger att de använder bredbandet i företagets **direkta verksamhet** (IT, applikationsutveckling mm).

Tabell II. Till vad använder ni ert bredband?

	Total
Kommunikation, E-post, Surf	89 %
Beställning och/eller kontakt med leverantörer	67 %
Bokföring och ekonomi (inkl. bokföringstjänster)	68 %
E-handel och/eller försäljning (inkl. webbutik)	20 %
Bredband inom verksamheten (IT, applikationsutveckling, IoT, databas etc.)	12 %
Annat	8 %

Källa: Enkätstudien

Behovet av fibernätets snabba uppkoppling varierar stort eftersom företagen använder internet på olika sätt. En enmansföretagare som driver en småskalig kvarn och säljer kvalitetsmjöl som hantverksprodukt i matbutiker säger först att ”Det är självklart att jag behöver internet”. Samtidigt förklarar hen att företaget klarar sig med den uppkoppling det mobila bredbandsnätet idag erbjuder. Trots att fibernätet numera finns utbyggt i byn ser hen inte behov av att ansluta arbetsstället.

2.3.1 Kommunikation och beställning: Marknadsföring, kund- och leverantörskontakter

För mindre företag som tidigare inte avsatt resurser för marknadsföring har sociala medier inneburit nya möjligheter. Exempelvis beskriver en ägare av en mindre lanthandel att de sedan de efter viss tveksamhet etablerat sig på sociala medier numera tar hem partier av färskvarudelikatesser (exempelvis ett parti röding) eftersom de kan nå ut till sina kunder med budskapet om att varorna för tillfället finns i lager. Handlaren förklarar:

Det är inget som man köper hem och lägger på en lanthandel, man måste marknadsföra och tala om för konsumenter att det finns.

På samma sätt publicerar en av de intervjuade restaurangföretagarna bilder och filmer på sociala medier som Instagram och Facebook för att visa restaurangens aktuella utbud:

Det är lätt att ta sig ut. Det är lätt att skriva ett inlägg på Facebook eller Instagram och säga att ”idag har vi bakat det här brödet” [...] Och att vi kan visa att vi gör allt från grunden. Att vi stoppar korven, vi rimmar köttet och vi röker det i köket. Och då kan vi liksom filma hela processen och då ser folk att vi gör det, så att de inte bara tror att vi säger det. För då går det ju inte in.

Ett av de tydligaste exemplen på effekten av den stabilitet och överföringshastighet som bredband ger gäller en företagare som hyr ut rum. Företagaren uppger att det tidigare inte var möjligt att finnas med på de internationella bokningssajterna såsom Booking.com. När fiberanslutningen möjliggjorde detta ökade beläggningen avsevärt: ”Antalet gäster blir ju mycket, mycket mer nu i och med att de hittar oss, så det är ju stor skillnad.” Hen förklarar vidare:

Första året hade vi en ökning på, jag kommer inte ihåg procentsatsen nu, men det var nästan 100 procent. I fjol hade vi en ökning med 38 [procent] jämfört med året innan, så visst har det ökat.

En stor del av företagen använder internet för kontakt med kunder eller leverantörer. ”Vi säljer ju våra produkter över hela världen och kommunicerar 90 procent digitalt

med dom, delar filer och skickar offerter” förklarar ett av de större tillverkningsföretagen. Den mindre konsultfirman ger liknande svar. Livsmedelsbutiken är lika beroende av internettillgång för kommunikationen med sina leverantörer:

All orderläggning och beställning av varor och så vidare sköts via internet. Vi sitter på leverantörens hemsida. Det går den vägen, allting är internetbaserat. [...] I dagsläget skulle vi inte klara oss utan en bra uppkoppling.

Internetuppkopplingen ger nya marknadsföringsmöjligheter samtidigt som den är en förutsättning för kommunikation med kunder och leverantörer.

2.3.2 Bokföring och ekonomi: Grundläggande administration

Företagens ekonomihantering och övrig administration, såsom myndighetskontakter med Försäkringskassan och Skatteverket, sker oftast via internet. I vissa branscher är rapporteringen till myndigheterna än mer omfattande, exempelvis lantbrukares rapportering till Jordbruksverket. Just företagens förenklade kommunikation med myndigheter, men också med kunder och leverantörer, är något som även lyfts av Governo (2010) som en av bredbandets nyttor. De drar slutsatsen att den förenklade kommunikationen är en del i att öka produktivitet och effektivitet hos företag. Betydelsen av 100 Mbit/s till denna typ av användning i dagsläget är dock något som kan ifrågasättas.

Flera mindre företag köper in de ekonomitjänster som behövs för verksamheten. Kommunikationen med redovisningsbyråer sker i dessa fall elektroniskt där företaget loggar in i tjänsteleverantörens system för diverse rapportering. Den intervjuade representanten för ett snickeriföretag beskriver exempelvis att de dagligen loggar in för att fakturera och läsa rapporter. Andra företag som själva sköter sin bokföring kan göra detta i molnbaserade lösningar. Datalagring sker i flera av de studerade företagen i molnbaserade serverlösningar. Exempelvis har ett företag som bedriver styckning av älg sin vägningsstation uppkopplad mot en molntjänst så att data om varje älg automatiskt lagras elektroniskt. En annan möjlighet som öppnat sig är att kunna arbeta hemifrån med till exempel bokföring istället för att föra över på ett USB-minne.

Samtliga av de intervjuade företagen som levererar varor är beroende av internet för sina logistiklösningar där beställning av alla leveranser görs elektroniskt. De undersökta företagen som säljer produkter till konsumenter är beroende av internet för sina betalningslösningar. En av de intervjuade restaurangföretagarna beskriver hur betalterminalerna innan de hade fast fiberuppkoppling kunde ”säcka ihop” när de serverade julbord eller ordnade pubkväll. En annan aspekt lyfts av en representant från organisationen Företagarna som menar att ”fullgod” bredbandsuppkoppling är en förutsättning för att på ett säkert och stabilt sätt kunna använda sig av betaltjänster:

Vi diskuterar mycket om trygghet och brott mot företag och så, och där krävs ju en fullgod bredbandsuppkoppling för att du ska kunna använda dig av betaltjänster och slippa kontanter i för stor utsträckning. Kontanthantering är ett stort orosmoment för många landsbygdsföretagare.

För arbetsställen som är knutna till en koncern kan behoven av internetkommunikation vara än större. En platschef på ett sådant företag beskriver det som att: ”Vi tillhör en koncern. Vi delar rapporter. Vi delar tjänster. Vi har gemensam telefoni”.

2.3.3 Bredband inom verksamheten

Livsmedelsbutiker utgör numera ofta en servicepunkt med olika typer av ombudstjänster och för att butiken ska kunna fungera som ombud för exempelvis paketutlämning krävs internetåtkomst för att kunna arbeta i distributörens datorsystem. Representanten för ett konsultföretag som sysslar med utredningar och projektledning upplever att god internetuppkoppling är avgörande för verksamheten: ”Skulle vi inte ha bredband så skulle vi inte kunna vara där idag”, påstår företagaren och förklarar att en stor mängd stora filer skickas till och från företaget.

Representanten för ett snickeri beskriver att de inte är direkt beroende av bredband i produktionen. De har ett eget system på en lokal server som styr produktionen. Däremot behövs bredbandet för support. Ett externt företag kan sköta det mesta på distans förklarar hen:

De flesta maskiner kopplar vi upp via nätet. Om det blir något fel kan en tekniker gå in och söka fel på distans. Utan bredband hade det blivit väldigt kostsamt även om det bara handlade om ett litet fel på maskinerna.

Flera typer av företag uppger alltså att de är beroende av snabbt bredband i sin produktion. Samtidigt finns en stor grupp företag där internet inte används i den huvudsakliga produktionen som sker i företaget.

2.3.4 Behovet av en anslutning med 100 Mbt/s

I vilken mån marknadsföring på sociala medier, ekonomiadministration och kommunikation med kunder och leverantörer medför ett behov av bredband med 100 Mbt/s beror givetvis på hur användningen ser ut och hur omfattande den är. Exempelvis ”kommunikation” kan innebära ett spektrum från flerpartsmöten via videolänk till att enbart skicka och ta emot e-post. Med detta i åtanke är det rimligt att anta att kommunikation och administration i många fall inte kräver en internetuppkoppling med denna hastighet. Att kommunikation, beställning och bokföring utgör de vanligaste användningarna bland de tillfrågade landsbygdsföretagarna påverkar utan tvekan analysen av behovet av internet med en hastighet av 100 Mbt/s.

Behovet av en internetanslutning med en hastighet på 100 Mbit/s varierar alltså mellan företag. Det framstår dock som att möjlighet till internetkommunikation, med allra minst ”medelgod” hastighet, snarast ska ses som en förutsättning för att företag kan bedrivas överhuvudtaget, oavsett bransch. På sidan 21 diskuterar vi även överföringshastighetens betydelse i relation till betydelsen av stabiliteten i anslutningen.

2.4 Bredband upplevs ha stor betydelse för landsbygdsföretagen...

Bredband upplevs som nödvändigt av majoriteten av företagare som fått en fiberanslutning installerad. En majoritet av företagen som fått tillgång till fiberanslutning anger att det har stor eller mycket stor betydelse för företaget, medan de flesta företagen i kontrollgruppen som (ännu) inte har en fiberanslutning installerad inte bedömer att snabbt bredband skulle ha stor betydelse för företaget.

Av landsbygdsföretagen med tillgång till fiber anger 62 procent i enkäten att det snabba bredbandet har ganska stor eller mycket stor betydelse för verksamheten. I intervjuerna genomförda under fältarbetet uttrycker flera av informanterna samma sak. Exempelvis beskriver företrädaren för ett större tillverkningsföretag betydelsen av att företaget numera har en fiberanslutning:

Vi skulle ju inte klara oss utan fiber, vi har ju enormt mycket nätverksberoende tjänster, för oss är det inget alternativ. Vi skulle inte klara oss utan en bra bredbandsuppkoppling. Som alla andra idag. Det är inget konstigt. Vi är inget undantag.

Bland de studerade företagen som fått tillgång till en fiberanslutning med hjälp av stöd ur landsbygdsprogrammet beskriver flertalet informanter fiberanslutningen som en nödvändighet. Fiberanslutningen är ”lika viktigt som vägar och elektricitet” förklarar exempelvis en informant. Endast 45 procent anger dock att tillgången till snabbt bredband har haft betydelse i form av effektiviseringar.

Samtidigt svarar 37 procent av företagen som fått fiber det motsatta, att bredbandstillgången har liten eller mycket liten betydelse för verksamhet. Detta betyder inte att företaget saknar behov av internetuppkoppling. I intervjuerna framkommer det att vissa företagare anser att de uppkopplingsmöjligheter som finns via mobilnäten är fullgoda för företagets behov. Det finns också de som fått tillgång till fiber och jämför med sin tidigare ADSL-uppkoppling och inte upplever att fiberanslutningen utgör en avsevärd förbättring utifrån företagets behov.

Av dem som ännu inte fått tillgång till fiber är det endast 15 procent som anger att de tror att en bredbandsuppkoppling med snabb överföringshastighet skulle ha ganska eller mycket stor betydelse för verksamheten. Det är dock fler i samma urvalsgrupp, 25 procent, som tror att de skulle kunna effektivisera sin verksamhet med hjälp av snabbt bredband. Alla bedömer alltså inte att den förväntade effektivitetsökningen är av sådan omfattning att det har stor betydelse för företaget. Vi kan alltså se att den grupp som inte har tillgång till fiber är betydligt mindre positivt inställd till det snabba bredbandets eventuella effekter. En potentiell förklaring till detta är att företagen i urvalsgrupp A (tillgång till fiber) och urvalsgrupp B (ej tillgång till fiber) skiljer sig åt i karaktär och behov. Företagen i urvalsgrupp B har antingen tackat nej till ett erbjudande om fiber eller befinner sig i ett område där anslutning till fibernätet inte är möjligt. Att de tackat nej kan, i olika mån beroende på priset på det nekade erbjudandet, vara ett tecken på att företagen har en inriktning där fiber inte har stor betydelse. Att företaget finns i ett område utan fiber kan innebära att företagen aldrig startat sådan verksamhet där fibertillgång har stor betydelse, då detta inte varit möjligt att få tillgång till.

2.5 ... men inte för siffrorna i landsbygdsföretagens bokföring

Tidigare studier visar att ökad bredbandspenetration har positiv effekt på aggregerad nivå i termer av BNP-tillväxt (Czernich et al. 2011). Dessa studier har genomförts som regressionsanalys baserad på data på nationell nivå. Betydelsen skiljer sig dock åt mellan olika typer av företag och områden, konstaterar Post- och telestyrelsen (2015a) i en litteraturgenomgång. En studie visar signifikant omsättningsökning hos små företag med högutbildad arbetskraft (Canzian, Poy & Schuller 2014). I samma studie konstateras att hos företag med lågutbildad arbetskraft i samma område sker ingen omsätt-

ningsökning som resultat av bredbandstillgången. Resultatet i vår enkätundersökning, där skillnader mellan olika typer av företag inte undersökts, visar att en majoritet av företagen inte anser att bredbandet har betydelse för företagets ekonomi.

45 procent av respondenterna som fått tillgång till en fiberanslutning uppger att de tack vare det snabba bredbandet har kunnat effektivisera verksamheten (tabell III), och 30 procent uppger att det har lett till minskade kostnader i företaget (tabell IV). 68 procent uppger dock att bredbandet har mycket liten eller ingen påverkan på företagets omsättning (tabell V). 26 procent upplever att bredbandet innebär att de kunnat behålla eller öka omsättningen (tabell V). Att så mycket som 30 procent upplever att de har kunnat minska sina kostnader till följd av bredband kan tyckas anmärkningsvärt. Här bör dock poängteras att (1) vi inte har uppgifter om hur stora kostnadsminskningarna företagen upplever att bredband har lett till och (2) även om dessa kostnadsminskningar är reella ger det inget utslag på företagets omsättning, som är den parameter denna utvärdering fokuserar på. Det skulle kunna betyda att bredbandsinvesteringarna trots stabila omsättningssiffror bidrar till ökade vinster i företagen, med då det inte är en variabel vi följt upp kan vi inte uttala oss om så är fallet.

Tabell III. Har du kunnat effektivisera din verksamhet genom att du fick tillgång till snabbt bredband?

BASE	213
Ja	45 %
Nej	53 %
Vet ej/vill ej svara	3 %

Källa: Enkätstudien

Tabell IV. Efter att ni fick bredband har bredbandet haft någon inverkan på företagets kostnader (utöver kostnaderna för bredband)?

BASE	213
Ja, minskade kostnader	30 %
Ja, kunnat bibehålla kostnadsnivå eller begränsa kostnadsökningar	11 %
Nej	55 %
Vet ej/vill ej svara	4 %

Källa: Enkätstudien

Tabell V. Påverkan på företagets omsättning

BASE	213
Vår omsättning har ökat	9 %
Företaget har kunnat bibehålla vår omsättning	17 %
Omsättningsminskning har kunnat begränsas	1 %
Snabbt bredband har ingen eller mycket liten påverkan på företagets omsättning	68 %
Annat, nämligen: _____	2 %
Vet ej/vill ej svara	3 %

Källa: Enkätstudien

Några av våra informanter i fältarbetet upplever att behovet av bra internetanslutning i deras företag har ökat över tid. En informant förklarar att tillgången till fiber påverkar företagen mycket, men hen skulle samtidigt inte bli förvånad om man inte kommer att se det i omsättningsstatistiken från befintliga landsbygdsföretag – det är snarast något som behövs för att bedriva företag överhuvudtaget. Liknande resonemang förekommer bland flera av våra informanter, dvs. att med den samtida utvecklingen innebär en fiberanslutning idag ingen omsättningsökning men att en utebliven anslutning kan innebära en potentiell minskning på lång sikt.

2.6 Högre omsättningsökning i företag med tillgång till bredband

Beräkningar på företagens omsättningssiffror visar på högre omsättningsökningar i företag med tillgång till bredband, men majoritet av företagarna säger dock själva att bredbandstillgången inte påverkar omsättningen enligt tabell V.

26 procent av företagen anger att bredbandet bidragit till att de kunnat bibehålla eller ökat omsättningsnivån. 1 procent svarar att bredbandet motverkat en ännu större omsättningsminskning än vad som skett i företaget. Nästan 70 procent anger istället att bredband inte påverkar omsättningen i företaget. När företagarna själva från värdera bredbandets betydelse så gör alltså mer än två tredjedelar bedömningen att det inte påverkar företagets omsättning.

Våra beräkningar visar att den genomsnittliga årsomsättningen är omkring 1 400 tkr⁵ högre i urvalsgrupp A med snabbt bredband än i urvalsgrupp B som saknar snabbt bredband. I tabell VI specificeras den genomsnittliga årsomsättningen för respektive år och urvalsgrupp.

Tabell VI. Företagens omsättning

Medel av omsättning, tkr						
Urvalsgrupp	Antal av Urvalsgrupp	Medel av omsättning 2014. Tkr.	Medel av omsättning 2015. Tkr	Medel av omsättning	Förändring 2014–2016. Tkr	Förändring 2014–2016 procent
A (tillgång till fiber)	140	3663	3828	3860	+196	+5,35
B (saknar tillgång till fiber)	46	2368	2284	2411	+43	+1,82
Totalsumma	186					

Källa: Enkätstudien

Urvalsgrupp A har alltså från 2014 till 2016 ökat sin omsättning med 196 tkr, och urvalsgrupp B med 43 tkr. I relativa tal innebär det för urvalsgrupp A en omsättningsökning om 5,35 procent, och för urvalsgrupp B 1,82 procent.

Omsättningsökningen skiljer sig också beroende på när företagen fick tillgång till fiber. En jämförelse mellan företagen som fått bredband före 2014 och de som fått bredband efter 2014 visar att de företag som haft snabbt bredband en längre period har en jämförelsevis högre tillväxttakt (nystartade företag har utelämnats). Medelvärde för omsättningsökningen är 21 procent jämfört med 4 procent.

⁵ Genomsnittlig skillnad urvalsgrupp A och B: 1 296 tkr år 2014, 1 544 tkr år 2015 och 1 448 tkr år 2016.

Utifrån tillgängligt material går det dock inte att härleda de bakomliggande orsakerna till de högre omsättningsökningarna i företag med tillgång till snabbt bredband. Skillnaden behöver inte bero på bredbandstillgången utan andra förklaringsfaktorer är lika sannolika. Exempelvis är det möjligt att företag som fått bredband sent befinner sig i längre ut på landsbygden och då överlag verkar i ett svårare företagsklimat och att skillnaderna i tillväxt helt saknar korrelation med när företagen erhöll bredband.

Även om omsättningssiffrorna i urvalsgruppen med fiber är högre än urvalsgruppen som saknar en fiberanslutning så visar en statistik analys med difference-in-difference test ingen signifikant skillnad mellan de två grupperna. Ett difference-in-difference test användes för att mäta skillnader över tid i en behandlingsgrupp jämfört med en obehandlad grupp. I detta fall jämfördes omsättningsutveckling mellan 2014 och 2016 i en grupp som fått snabbt bredband år 2014. Ingen signifikant skillnad kunde uppmätas mellan behandlingsgruppen (med snabbt bredband) och kontrollgruppen (utan snabbt bredband). Undersökningen generar således inget generellt estimat gällande fiberanslutningens påverkan på omsättning och sysselsättning i befintliga företag som får tillgång en fiberanslutning. Det skulle kunna innebära att bredbandsinvesteringarna i stort saknar betydelse för företagandet men det begränsade urvalet och den korta mättiden utgör också begränsningar för metoden. Bland enkätsvaren finns dock en grupp företag som anger att de inte hade kunnat driva sin verksamhet vidare utan tillgång till fiber. Ett estimat för enbart denna grupp presenteras nedan under rubriken ”Bredband kan utgöra en förutsättning för överlevnad och nyetablering”.

2.7 Bredbandstillgången har inte lett till fler anställda i befintliga företag

Våra beräkningar på företagets sysselsättningssiffror visar inte på någon statistisk signifikant skillnad mellan utvecklingen av antalet sysselsatta i företagen mellan urvalsgrupp A och B. Endast 3 procent av företagarna uppger själva att bredbandstillgången har möjliggjort nyanställningar.

Tidigare forskning visar att bredbandstillgången inte nödvändigtvis ger mätbar påverkan på sysselsättningssiffrorna. Utfallet tycks till stor del beror på företagets kompletterande investeringar i bl.a. teknikanvändning. Det finns även forskning som visar att sysselsättningseffekterna av bredband är större i tätorter än på landsbygden (PTS 2015). Resultaten i enkätstudien av landsbygdsföretagares egen uppfattning om bredbandets påverkan på sysselsättning går i linje med detta. I enkätsvaren uppger 88 procent av de med tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s att bredbandstillgången har mycket liten eller ingen inverkan på antalet sysselsatta i företaget (tabell VII och VIII). Endast 3 procent uppger att bredbandet möjliggjort nyanställningar.

Tabell VII. Hur stor inverkan har bredband för företagets antal sysselsatta? Är det...

BASE	213
Mycket stor inverkan	4 %
Ganska stor inverkan	2 %
Liten inverkan	5 %
Mycket liten eller ingen inverkan	88 %
Vet ej/vill ej svara	1 %

Källa: Enkätstudien

Tabell VIII. Har du kunnat anställa fler, bibehålla eller på annat sätt utveckla de sysselsatta i företaget till följd av snabbare bredband?

BASE	213
Kunnat anställa fler	3 %
Kommer kunna utöka personalen	
Bibehålla personal	4 %
Kunnat dra ner på personal	
Möjliggjort distansarbete	6 %
Kunnat utveckla anställda/anställdas arbetsuppgifter	8 %
Kunnat bibehålla min egen sysselsättning	4 %
Annat, nämligen: _____	1 %
Nej, ingen påverkan på antalet sysselsatta	81 %
Vet ej/vill ej svara	0 %

Källa: Enkätstudien

Intervjuerna under fältarbetet ger vissa förklaringar till att bredbandsinvesteringen inte får genomslag i form av fler anställda i befintliga företag på kort sikt. Flera företagare uppger att steget till nyanställningar är långt. Den eventuella omsättningsökning som fibern bidrar till sker snarast genom att befintliga anställda kan arbeta mer effektivt och/eller fler timmar. Flera mindre enmans- eller fåmansföretag uppger att de tidigare inte var fullt sysselsatta utan inströmning av mer arbete har kunnat hanteras inom befintlig personalstyrka.

På sikt innebär det att bredbandsuppkopplingen bidrar till att företagen har möjlighet att behålla personal. En tomatodlare som först svarar nekande på frågan om fiberns påverkan på sysselsättning resonerar sig sedan fram till att ”det faktum att jag har kunnat bibehålla beror dock delvis på bredband.”

För en del av företagen som sysslar med produktion har ökad digitalisering gett möjligheter till personalbesparingar, bl.a. ett slakteri uppger att ”det behöver inte vara lika mycket folk som klarar samma uppgifter”.

Flera landsbygdsföretag är enmansföretag eller familjeföretag och förblir så för att företagaren önskar detta. Bland våra informanter finns flera exempel. Ett par som bedriver konsultbyrå tillsammans är tydliga med att de inte kommer anställa fler, även om de upplever att fiberuppkopplingar ger dem bättre förutsättningar att driva företaget. Fiberuppkopplingen erbjuder dem framförallt möjligheter att bedriva verksamheten från hemmet på landsbygden. En enmansföretagare som driver ett mindre teknikföretag svarar att hen inte är intresserad av att anställa fler i företaget om orderingången ökar. Hen har tidigare varit delägare i ett större företag med flera anställda och tycker att det är enklare att vara enmansföretagare. Företagaren strävar efter är en verksamhet som hen trivs med och som är belägen i hembygden.

Företag som behöver kvalificerad arbetskraft i form av exempelvis ingenjörer eller programmerare uppger att svårigheter med att rekrytera ny personal hindrar företaget att växa. Ett exempel är programmeringsföretaget som ingår i studien och som idag har fyra anställda och bedriver sin verksamhet i ett litet kontorshotell utanför en by ungefär en timmes bilresa från närmaste stad. Även om företaget hittat en nisch med stor utvecklingspotential med goda förutsättningar att växa med fler system gentemot befintliga kunder, upplever ägaren att det är svårt att attrahera programmerare till ett företag på landsbygden. Hen menar att det skulle behövas attitydförändringar i

samhället för att mindre programmeringsföretag med bas på landsbygden ska kunna växa. Att satsa på en ny produkt är dessutom en kostsam och tidkrävande process som beräknas ge avkastning om 10–15 år, så de är samtidigt försiktiga.

Enligt organisationen Företagarnas undersökning Småföretagsbarometern (2017) är bristen på lämplig arbetskraft den faktor som småföretagarna upplever vara det största hindret för tillväxt. Några av de intervjuade i vår studie vittnar om att fiberanslutningarna delvis kan bidra till lösningar på problemen med personalförsörjning genom att kvalificerad arbetskraft kan arbeta från annan ort. Etableringen av en filial i regionens storstad nämns som exempel. På detta sätt bidrar fiberutbyggnaden till att landsbygdsföretaget har möjlighet att nyanställa, men inte nödvändigtvis på arbetsstället på landsbygden.

Sammantaget finns det flera faktorer som bidrar till att bredbandstillgången inte slår igenom i form av sysselsättningsökningar i befintliga företag. Informanterna uppger bland annat personalförsörjning, att digitalisering innebär möjlighet till effektivisering, att befintliga anställda (ofta ägaren) inte hade full sysselsättning i företaget utan istället kan arbeta mer, men också en vilja hos flera landsbygdsföretagare att verksamheten ska förbli ett enmans- eller familjeföretag.

Flera informanter uppger dock att goda internkommunikationer skapat arbetsställen på landsbygden och att det är avgörande för att de kan bedriva sin verksamhet på den plats de önskar i hemmet eller i dess närhet. Detta bekräftas delvis av tidigare studier (Kim & Orazam 2012; Forzati & Mattson 2016) som har funnit ett samband mellan ökad bredbandspenetration och ökat antal nystartade företag. Antalet nystartade företag kan alltså öka i och med att ett område får tillgång till bredband, men studier visar på att detta samband främst gäller kommuner med hög befolkningstäthet.

2.8 Fiberanslutningens stabilitet upplevs viktigare än överföringskapacitet

De flesta företagen relaterar fibernätsutbyggnadens betydelse till frågor om stabiliteten i uppkopplingen snarare än behovet av en uppkoppling med 100 Mbit/s eller mer. En av företagen beskriver det som:

Snabb överföringshastighet kan man väl säga har medelmåttig betydelse för oss – vi har tillräckligt snabbt internet, vi har nog en kapacitet över det vi behöver. När vi hade den här radiolänken i början kunde det vara störningar till exempel när det regnade men det händer ju inte nu. Då är det kanske mer säkerheten som är viktig – att man behöver lita på att det ska fungera.

Ett slakteriföretag uttrycker på samma sätt tveksamheter att de idag behöver den överföringskapacitet som fibern erbjuder utan säger istället ”det viktigaste är väl att det fungerar. [...] Det är väl mer viktigt att det fungerar än att det går fort.” En tomatodlare förklarar att just för att en stor del av arbetsdagen inte tillbringas framför datorn är det viktigt att internetanslutningen alltid fungerar den tid hen sätter sig på kontoret.

Det framstår som att flertalet informanter i fältarbetsintervjuerna anser att en stabil och säker internetuppkoppling med en medelmåttig överföringshastighet, som motsvarar den hastighet ADSL eller 4G erbjuder vid optimala förhållanden, idag täcker behoven. I flera av de studerade områdena har dock inte ADSL-lösningar eller det

mobila nätet funnits eller varit tillräckligt för att leverera det som efterfrågas. En informant beskriver det som hur det mobila bredbandet ”strulade” och att det kunde vara problem att betala räkningar.

Hastigheten och stabilitet har gjort stor skillnad. Förut hann man ofta bli bortkopplad och fick börja om när man t.ex. skulle betala räkningar.

De företag som hanterar betalningslösningar elektroniskt menar också att den osäkerhet som de upplevde låg i uppkopplingen via ADSL eller 3G/4G påverkade verksamheten då det återkommande hände att det inte gick att ta betalt eller att det inte gick att göra dagsavslut.

För dem som ser bredband som en nödvändighet handlar det både om datamängd och om stabilitet. En informant beskriver att om uppkopplingen ligger nere påverkar det företaget ganska omgående:

Om bredbandet går ner kan vi fortfarande bedriva produktion, det kan vi göra. Men det blir svårare på en gång. Framförallt koncernberoendet. Sen säljer vi ju våra produkter över hela världen och kommunicerar 90 procent digitalt med dom.

Ett annat företag som utvecklar och säljer programvara riktat mot offentlig sektor menar att de inte kan delta i upphandlingar om de inte kan garantera stabil uppkoppling:

Ja dom förutsätter ju att man har åtkomst. Det är grundkrav i upphandlingen. Att man ska klara support. Man får inte ha mer än 2 eller 4 timmars nedtid.

Med nedtid avses här oönskade avbrott i uppkopplingen. Ett annat tillverkningsföretag svarar på frågan om de hade kunnat driva företaget vidare om fiberinstallationen uteblivit:

Egentligen inte. Kanske om vi varit fyra-fem man. Vi har inte klarat av att jobba med den utveckling vi har. De flesta maskiner kopplar vi upp via nätet.

2.9 Bredband utgör endast en del av nödvändig infrastruktur

Flertalet företagare beskriver god internetanslutning som en nödvändighet för deras verksamhet. När det gäller frågor hur fibertillgången påverkar företagets omsättning och sysselsättning påpekar flera informanter att satsningar i enbart en del av infrastrukturen inte nödvändigtvis leder till att företaget kan växa. Annan infrastruktur kan, precis som internetåtkomst, innebära en trång sektor i verksamheten. En av informanterna beskriver att det från dennes perspektiv just nu handlar om två prioriterade frågor: ”Två huvudfrågor för landsbygden: Asfaltera grusvägar och dra in bredband”. Ett annat företag som tillverkar specialbyggda styrsystem inom en särskild nisch för entreprenadmaskiner och har hela världen som marknad menar att de fysiska transportmöjligheterna kvarstår som hinder för företagets utveckling:

Ja, jag skickar mycket grejor, tar emot mycket grejor. Mycket utomlands. Ska jag skicka utomlands med expressändning då finns jag inte. Då anses jag bo för långt ut i periferin. Så de hämtar inte här.

Ytterligare ett återkommande exempel är svårigheter med personalförsörjningen på grund av avsaknaden av allmänna kommunikationer. Företrädaren för en dagligvarubutik beskriver också hur butikens potentiella marknad har sina tydliga begränsningar och antyder att de vill utveckla ytterligare ben i verksamheten på något sätt.

Ja, vi får ju mer beställningar; med reklamen då. Men vi är nog ganska konstanta ändå. Det är ju en liten by med omnejd. Från att jag tog över så har jag ökat upp 300 procent ungefär – men där har vi nått ett tak. Ska vi därifrån och vidare så måste det till en annan produkt på nåt vis.

Det är viktigt att se att internet utgör endast en del av den infrastruktur som är nödvändig för att företag ska kunna bedriva sin verksamhet. Investeringen i endast ett infrastrukturslag ger inte full potential att utnyttja de möjligheter dessa investeringar ger.

2.10 Bredband kan utgöra en förutsättning för överlevnad och nyetablering

Bredbandstillgången kan utgöra en förutsättning för att bedriva företaget på platsen. 8 procent av företagarna i urvalgrupp A anger att de inte hade kunnat driva företaget vidare utan fiber. I fältarbetets intervjuer uppger flera företag att bredbandsinfrastrukturen är en förutsättning för att bedriva företaget på platsen överhuvudtaget. Andra anser att det är en tidsfråga innan avsaknaden av fiberanslutning skulle ha gett större konsekvenser för verksamheten. Ett restaurangföretag beskriver att det troligtvis hade gått att klara sig tio år till med de tidigare anslutningsmöjligheterna, men det hade inte varit optimalt: ”Jag hade kanske svurit lite över att det hade varit trögt” förklarar hen och menar framförallt kassa- och betalssystemet.

Platschefen för en av de större industrierna som ingår i studien ger följande svar på den direkta frågan om bredbandstillgången påverkat företagets omsättning:

Jag förstår frågan men det går inte att svara på den så. Man måste vända på det. Det är inget alternativ att bedriva den här verksamheten utan bredband. Det går inte att svara på den. Idag är det lika som att fråga innebär det en omsättningsökning att ni har el framdragen hit. Faktiskt så är det så. [...] Vi är ett multinationellt börsnoterat företag. Bredband är som vatten i kranen och el i stickkontakten. Det går inte att resonera så. Jag förstår frågan men den är felställd.

För många företag som upplever att bredband är en förutsättning tycks frågan om hur det påverkar omsättning vara absurd, eller ”felställd”. Citatet ovan är ett tydligt exempel på det. Vi konstaterar dock att om det är så att snabbt bredband är en förutsättning för företagets överlevnad har det i allra högsta grad en påverkan på företagets omsättning. Omsättningen skulle ju vara noll om det inte fanns tillgång till bredband, på samma sätt som den skulle vara noll om företaget inte hade tillgång till el.

Med hjälp av bredbandsinvesteringarna går det att fortsatt nyttja tidigare investeringar i lokala kraftverk, lokaler, produktionsutrustning och fysisk infrastruktur. Utan bredband skulle detta inte vara möjligt då viss verksamhet på dessa platser skulle slås ut i konkurrensen. Ett segment av landsbygdsföretagen som endast använder internet till administrativa sysslor i företaget är mindre känsliga och klarar sig troligtvis även framöver med de uppkopplingsalternativ som finns jämte fibernätet.

Samtliga respondenter i urval A fick frågan om hur bredband påverkat deras omsättning⁶. De som uppgav att de hade en påverkan i mycket stor eller stor utsträckning (28 respondenter) fick även frågan om de hade kunnat fortsätta bedriva företaget utan tillgång till snabbt bredband.

Av de respondenter som ansåg att bredband var av mycket stor eller stor betydelse, men att de likväl skulle kunna fortsätta bedriva verksamheten utan det, ansåg 6 att de har kunnat öka sin omsättning tack vare bredbandet. 4 stycken bedömde att de hade kunnat bibehålla sin omsättning tack vare bredbandet.

18 företag uppgav att de inte skulle kunna fortsätta att bedriva sin verksamhet utan tillgång till snabbt bredband, 6 av dessa anser att de kunnat öka sin omsättning som följd av tillgång till snabbt bredband. 11 stycken anser att de kunnat bibehålla sin omsättning och 1 att omsättningsminskningen kunnat begränsas.

Tabell IX. Hade ni kunnat bedriva verksamheten utan bredband?

	Ja	Nej
Företagets omsättning har ökat	6	6
Företaget kunnat bibehålla vår omsättning	4	11
Omsättningsminskning har kunnat begränsas		1
Snabbt bredband har ingen eller mycket liten påverkan på företagets omsättning		
Annat		
Vet ej/vill ej svara		
Totalsumma	10	18

Källa: Enkätstudien

De 18 företagen som uppgav att de inte skulle kunna bedriva sin verksamhet utan tillgång till snabbt bredband sysselsätter gemensamt 44 personer, i genomsnitt 2,44 personer. Det största företaget sysselsatte 12 personer och omsatte 25 miljoner 2016. Beträffande omsättning visste eller ville inte 6 företag svara på vilken omsättning de hade 2016. Det kvarvarande 12 företagen omsatte gemensamt nära 49 miljoner kronor, strax över 4 miljoner i genomsnitt.

2.11 Slutsatser: Bredbandsparadoxen

Denna undersökning har visat att bredbandsstöden inom landsbygdsprogrammet och Eruf har lett till, eller kommer leda till, att fler företag får tillgång till eller ökad möjlighet att ansluta sig till ett fibernät. Majoriteten av företagen uppgav att bredbandstillgång är viktigt för deras företagande samtidigt som bredbandet inte tycks ha avsevärd effekt på varken omsättning eller sysselsättning. Det finns en självmotsägelse, eller paradox, i dessa utsagor.

Ett möjligt sätt att förstå och förklara denna paradox är att företagarnas uppfattning av det snabba bredbandets positiva effekter är överskattad. Vår studie visar att merparten av de tillfrågade företagens internetanvändning omfattar enklare tjänster såsom kommunikation och administration, tjänster som rimligen kan tänkas användas lika väl på

⁶ De respondenter som uppgav att bredband hade mycket liten eller ingen påverkan på bredband fick ej frågan "Skulle ni kunna bedriva er verksamhet utan tillgång till snabbt bredband"? De respondenter som i inledande fråga uppgav att bredband haft en påverkan på omsättningen, men som i följdfråga uppgav att effekten var mycket liten eller liten fick inte heller frågan om de kunnat fortsätta bedriva verksamhet utan bredband. Denna grupp är totalt 185 företag.

en anslutning med betydligt lägre hastighet. Att företagarna ändå i så stor utsträckning uppger att snabbt bredband har betydelse för företaget skulle då kunna förklaras med att bredband tillskrivs en så stor betydelse i allmänhet i samhället. Det är inte orimligt att anta att företagarna rycks med i denna uppfattning och därmed tillskriver bredbandet större betydelse än vad det egentligen har. När de sedan reflekterar över det snabba bredbandets konkreta effekter finner de inte belägg för sina allmänna uppfattningar.

En närliggande förklaring är att det snabba bredbandet idag inte har stor betydelse men att företagarna upplever att det har det eftersom de förutser framtida utökade möjligheter med användningen av digitala tjänster.

Ytterligare en tänkbar förklaring är att företagarna förutspår ett ökat behov, och att avsaknad av bredband på längre sikt skulle kunna innebära en minskning av sysselsättning och omsättning. I detta fall speglas effekten inte nödvändigtvis i omsättningssiffror eller i företagarnas egna upplevelser av bredbandets direkta påverkan på omsättning.

En annan potentiell förklaring är att bredband är en grundläggande förutsättning för vissa företag och därmed avgörande för att företaget överhuvudtaget har någon omsättning och sysselsättning. Möjligen upplever dessa företagare att kopplingen till omsättning och sysselsättning är långsökt, och uppger därför inte att bredbandet har betydelse för omsättning och sysselsättning

Enkätundersökning möjliggör inte beräkning av ett estimat för i vilken omfattning bredbandsinvesteringarna förhindrat omsättningsminskningar i landsbygdsföretagen. Bland enkätsvaren finns dock en grupp företag som anger att de inte hade kunnat driva sin verksamhet vidare utan tillgång till fiber. Beräkningar på omsättning och sysselsättning för denna grupp, redovisade ovan, visar att dessa företag i relation till sin andel av de studerade landsbygdsföretagen ger ett avsevärt bidrag till sysselsättning och omsättning i landsbygdsföretag. Urvalet är dock för litet för att kunna generalisera dessa beräkningar till ett estimat för det snabba bredbandets påverkan Sveriges landsbygdsområden som helhet.

3 Statligt bredbandsstöd och modeller för styrning

Detta kapitel behandlar frågorna:

- Hur påverkar stöden landsbygdens **tillgång** till IT-infrastruktur?
- Vilka är **effekterna av styrmodellen** – relativt alternativa modeller för styrning? ”Styrmodell” på två nivåer ska studeras; a) på programnivå i landsbygdsprogrammet och b) på svensk programövergripande nivå.

Vi utvärderar den nationella styrmodellen med utgångspunkt i hur stöden påverkar tillgången till IT-infrastruktur. Begreppet modell används i denna rapport för att beskriva olika sätt att styra och organisera bredbandsutbyggnaden på olika nivåer. Styrmodell används mer specifikt för att beskriva just den nationella modellen för att genom finansiella resurser styra bredbandsutbyggnaden.

Den nuvarande nationella styrmodellen för utbyggnad av bredband med stöd kan beskrivas som en **ansökningsstyrd modell**. Stöden har varit möjliga att söka för kommersiella företag, offentliga aktörer och organisationer i civilsamhället. Stöd för utbyggnad av bredbandsnätet går att söka dels för ortsammanbindande nät via Europeiska Regionala utvecklingsfonden (Eruf) och dels för accessnät via Europeiska Jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (landsbygdsprogrammet). Inom ramen för denna nationella styrmodell med har det på regional och kommunal nivå utvecklats en mängd olika modeller för styrning och organisering av utbyggnaden. I detta kapitel undersöker vi effekterna av den ansökningsstyrda styrmodellen genom att undersöka fyra kommuner där bredbandsutbyggnaden organiserats olika. Vi studerar de mönster som återkommer i de olika kommunerna och de faktorer som bidragit till att utbyggnaden där har varit framgångsrik.

Den nationella styrmodellen är alltså för närvarande uppbyggt kring två programformer: landsbygdsprogrammet och regionalfondsprogram. På programnivå ligger fokus i frågeställningen på landsbygdsprogrammet. Vi undersöker dock även till viss del utformningen av bredbandssatsningarna finansierad via Eruf. Detta ligger till grund för att vi på programövergripande nivå också uttalar oss om samordningen mellan dessa två program i Sverige.

Ett övergripande svar på frågan om effekterna av styrmodellen är att det till stor del beror på hur de offentliga aktörerna längre ner i hierarkierna agerat. Till exempel har kommunernas stöttning, eller avsaknad av stöttning, stor påverkan på hur den ansökningsstyrda modellen uppfattas av medborgarna.

Den nuvarande ansökningsstyrda styrmodellen kan jämföras med den typ av **upphandlingsstyrd styrmodell** som dels tidigare tillämpats, dels föreslås av Post- och telestyrelsen och den parlamentariska Landsbygdskommittén. Med utgångspunkt i denna jämförelse identifierar vi sju viktiga aspekter att ta hänsyn till vid val av **framtida styrmodell**.

- Det lokala engagemanget har haft stor betydelse för bredbandsutbyggnaden
- Ideellt drivna byanätsprojekt har initieras både ”inifrån” och ”utifrån”

- Med styrning eller koordinering minimeras förekomsten av ”vita fläckar”
- Behovet av att hantera efteranslutningar ökar
- Regelverk som uppfattas vara otydliga och onödigt komplicerade orsakar problem
- Geografin har betydelse – Prioriteringar bör beakta skiftande regionala förutsättningar
- Samordning av fonderna ger effekt men saknas till stor del

3.1 Statligt bredbandsstöd från år 2000 till idag

Utgångspunkten i dagens svenska bredbandspolitik är att utbyggnaden i första hand ska vara marknadsdriven. Samtidigt konstaterar regeringen i sin bredbandsstrategi att ”i delar av Sveriges lands- och glesbygder finns utmaningar när det gäller lönsamhet för bredbandsinvesteringar” (Regeringskansliet 2016 s.7). Dessa utmaningar anses kräva särskilda offentliga administrativa insatser och offentliga investeringar. Avsikten är att dessa insatser inte ska störa den marknadsdrivna utbyggnaden. Stödinsatserna ska alltså enbart användas för att komplettera den marknadsdrivna utbyggnaden i områden där sådan inte sker.

Bredbandsstöd har funnits att söka i landsbygdsprogrammets under programperioderna 2007–2013 och 2014–2020. I regionalfondsprogrammet 2014–2020 kompletteras dessa stödinsatser med ett särskilt stöd för utbyggnaden av ortsammanbindande nät i de mest glest befolkade regionerna. Formerna för den svenska statens stöd till bredbandsutbyggnad har varierat över tid. I denna utvärdering ligger fokus på stöden genom landsbygdsprogrammet och den Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf) under programperioden 2014–2020. Vi drar dock lärdomar om olika typer av styrmodeller drar även från tidigare program.

3.1.1 2001–2007 kommunalt fokus

Mellan åren 2001 och 2007 omfattade olika typer av statligt bredbandsstöd totalt 5 250 miljoner kronor (SOU 2008:40). Dessa satsningar har kommit att kallas Rosen-grenpengarna. Den största delen av stödet fördelades till kommuner för utbyggnad av IT-infrastruktur. Den andra delen gavs i form av skattereduktion för fastighetsägare, juridiska personer och näringsidkare med särskilt höga anslutningskostnader.

Stöden kunde endast användas i orter och områden där man bedömde att marknads-mässig utbyggnad inte skulle ske utan stöd inom fem år. Kommunerna upphandlade tillhandahållandet av näten och endast om inga skäligena anbud kom in fick de bygga nät helt i egen regi. Resultatet av dessa satsningar blev att nät etablerades i både kommunal och privat regi. Dessa stödformer etablerade grunderna för dagens situation på bredbandsområdet.

Stöden var från början avsedda för utbyggnad av fiber, men ändringar i förordningar gjordes för att möjliggöra att befintliga telestationer utnyttjades i högre utsträckning genom ADSL-teknik. I olika delar av landet satsades på olika tekniker vilket ledde till att det i en del kommuner byggdes fiber till hushåll och företag redan på 00-talet medan andra fick ett utbyggt ADSL-nät som idag avvecklas då kopparnätet monteras ned.

3.1.2 2007–2013 sökbara projektmedel genom landsbygdsprogrammet, Eruf och nationellt kanalisationsstöd

Finansieringen av stöd till bredbandsansningar i landsbygdsprogrammet 2007–2013 var till en början blygsam men i samband med den finansiella krisen 2008–2009 tillfördes 250 miljoner kronor öronmärkta för bredbandsutbyggnad. Regeringen förstärkte sedan med ytterligare 480 miljoner kronor. När programperioden avslutades i december 2013 hade samtliga medel som budgeterats till bredbandsstöd fördelats. Under programperioden beviljades totalt 730 projekt medel till utbyggnad av bredband.

Under perioden tilldelades Post- och telestyrelsen i komplement särskilda medel för att agera offentlig medfinansier till åtgärder inom landsbygdsprogrammet. Enligt Post- och telestyrelsens sammanställning har totalt 2,5 miljarder kronor gått till bredbandsutbyggnad under perioden 2007–2013 (Post- och telestyrelsen 2015b). Parallellt med landsbygdsprogrammet har det också funnits en nationell förordning som möjliggjort stöd till anläggning av kanalisation på snarlika principer som stödet i landsbygdsprogrammet. Totalt har 216 miljoner kr avsatts för stöd till anläggning av kanalisation under åren 2008–2014. 195,6 miljoner kr har beviljats för sammanlagt 612 projekt. Projekten uppskattas omfatta ca 6 500 km i kanalisationslängd.

De grundläggande principerna för bredbandsstödet i landsbygdsprogrammet och det nationella kanalisationsstödet har varit desamma. Det har enligt programmet och förordningen varit möjligt att söka för alla typer av juridiska personer som önskat bygga bredbandsinfrastruktur. Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) konstaterar i sin utvärdering av landsbygdsprogrammet 2007–2013 att projektägarna kan delas in i två huvudgrupper (Gunnarsdotter et al. 2016). Den ena gruppen är lokala organisationer, främst så kallade fiberföreningar och aktiva ekonomiska eller ideella föreningar samt samfälligheter, som genomfört projekt på lokal nivå. Den andra gruppen är större aktörer såsom kommuner och energi-/bredbandsbolag m.fl. De lokala organisatorerna utgjorde i perioden 2007–2013 en majoritet av projektägarna. Det saknas dock jämförelsesiffror på hur många anslutningar respektive kategori av aktörer bidragit till.

Redan under åren 2007–2013 har totalt 680,5 miljoner kr använts till olika typer av bredbandsprojekt inom regionalfondsprogrammen. 307,6 miljoner kr utgör projektstödsmedel och resterande utgörs av offentlig medfinansiering. 40 procent av medlen har gått till kommuner, drygt 27 procent har beviljats länsstyrelser/regioner och resterande har tilldelats andra aktörer som exempelvis energibolag.

3.1.3 2014–2020 sökbara projektmedel genom landsbygdsprogrammet och Eruf

I landsbygdsprogrammet 2014–2020 avsattes fortsatt medel för utbyggnad av accessnät i områden där så inte sker på marknadsmässiga grunder. Inom regionalfondsprogrammen finns under samma period medel avsatta för utbyggnaden av ortssammanbindande nät. Till och med år 2016 fördelades ytterligare stöd via den nationella förordningen om kanalisationsstöd, men sedan dessa avsätts inga ytterligare medel. Post- och telestyrelsens senaste sammanställning visar att totalt 2,86 miljarder kronor har använts till bredbandsutbyggnad under perioden 2014–2016, av dessa kommer 2,38 miljarder kronor från landsbygdsprogrammet.

Landsbygdsprogrammets bredbandsstöd handläggs av länsstyrelserna, som rangordnar ansökningarna i ett poängsystem. Stödet kan sökas av juridiska personer som

bygger för fler än enbart den egna verksamheten. Antal möjliga anslutningar och anslutningsgrad är två av de kriterier som poängsätts i handläggningen. Detta innebär att stora projekt i områden där en stor andel av befolkningen vill ansluta prioriteras. Bredbandsstöd kan enbart beviljas på landsbygden, samt där kommersiell aktör inte visar intresse att bygga utan stöd. Stödets storlek skiljer sig åt mellan länen. Högst procentsats har Blekinge och Västerbotten där 70 procent av de faktiska utgifterna ersätts. Lägst har Västra Götaland, Örebro och Södermanland med 40 procent. Den del av utgifterna som inte täcks av stödet från landsbygdsprogrammet ska finansieras privat, till exempel genom insatser eller anslutningsavgifter, och kan alltså inte medfinansieras med andra offentliga stöd.

Utöver landsbygdsprogrammet finns stödmedel för bredbandsutbyggnad inom Eruf. Dessa stöd administreras av Tillväxtverket och skiljer sig från landsbygdsprogrammets stöd i det att de endast kan sökas för ortssammanbindande nät. Stöden gäller också endast de mellersta och nordligaste länen i Sverige. Under programperioden 2014–2020 har hittills 428,4 miljoner kronor investerats i bredband. Utöver det har 369 miljoner i offentlig medfinansiering (som t.ex. kommunal medfinansiering) investerats. Dessa har fördelats på 19 beviljade projekt. Stödmottagare har till 40 procent utgjorts av regioner, till 27 procent av företag och till 13 procent vardera av länsstyrelser respektive landsting. Resterande 7 procent av stödmedelsmottagare har utgjorts av ekonomiska föreningar.

3.1.4 Komplement till finansiella stöd

I den svenska statens satsning på bredbandsutbyggnad kan framförallt tre stödjande funktioner nämnas:

Sedan 2010 finns **Bredbandsforum** som är en del av regeringens bredbandsstrategi. Bredbandsforum ska bidra till nationell samordning genom dialog mellan regeringen, myndigheter, organisationer och företag som verkar på den svenska bredbandsmarknaden. Syftet är att hitta konstruktiva lösningar som bidrar till en ökad samverkan kring frågor som kan främja utbyggnaden av fast och mobilt bredband för att nå målen för regeringens bredbandspolitik. Arbetet har främst bedrivits genom arbetsgrupper där relevanta aktörer deltagit. Ett kansli finns för att bistå verksamheten. Inom verksamheten på Bredbandsforums kansli ryms även uppgiften att stödja regionala bredbandskoordinatorer.

Inom ramen för Bredbandsforum har **Byanätsforum** etablerats med syfte att förenkla arbetet och erbjuda nätverk och samverkansmöjligheter för ideella sammanslutningar på landsbygden som bygger egna bredbandsnät. Under 2018 kommer verksamheten att tas över av Hela Sverige ska leva, LRF och Coompanion.

Regeringen har tilldelat den regionalt utvecklingsansvariga offentliga organisationen (regionen eller länsstyrelsen) i samtliga län medel för en funktion som regional bredbandskoordinator. **De regionala bredbandskoordinatorerna** arbetar för övergripande samordning av bredbandsutbyggnadens olika aktörer på regional nivå. Bredbandskoordinatorernas uppdrag är också att stödja och främja kommunernas arbete med bredbandsfrågor och hjälpa till i arbetet med att stödja lokala initiativ för bredbandsutbyggnad.

3.2 Framtida bredbandsstöd

Nyligen har både den parlamentariska Landsbygdskommittén och expertmyndigheten Post- och telestyrelsen lämnat förslag om hur framtida bredbandsstöd bör organiseras.

3.2.1 Den parlamentariska landsbygdskommitténs förslag

Den parlamentariskt sammansatta landsbygdskommittén som lämnade sin slutrapport i januari 2017 föreslår att regeringen ska anslå medel till Post- och telestyrelsen för vidare fördelning till länsstyrelserna för bredbandsutbyggnaden. Kommittén föreslår vidare att Jordbruksverket ges i uppdrag ”att utforma bredbandsstödet inom landsbygdsprogrammet 2021–2027 så att länsstyrelserna tillsammans med regionalt utvecklingsansvariga och kommuner kan upphandla bredband med hög överföringskapacitet” (Parlamentariska Landsbygdskommittén 2017 s.16). Post- och telestyrelsen föreslås meddela nationella riktlinjer för upphandlingen som sedan i delar kan anpassas till regionala strategier och förutsättningar. I den upphandlingsmodell utredningen föreslår är avsikten att Post- och telestyrelsen och länsstyrelserna ska stå som beställare och att operatörerna ska ta ett helhetsansvar för utbyggnaden i ett område. Utredningen betonar vikten av att andra samhällsaktörer är involverade och föreslår att länsstyrelsen ges ansvaret att förhandla med berörda aktörer såsom kommuner och regioner. Landsbygdskommittén föreslår att Jordbruksverket även framöver ansvarar för stödordning och tillhörande föreskrifter.

3.2.2 Post- och telestyrelsens förslag på nytt bredbandsstöd

Post- och telestyrelsen har i promemorian ”Framtida stödinsatser på bredbandsområdet” (2017a) tagit fram ett förslag på hur utbyggnaden av bredband med statliga medel bör se ut i framtiden. Post- och telestyrelsen delar Landsbygdskommitténs bedömning att det behövs en högre grad av strategisk styrning och skriver att det är ”svårt att åstadkomma effektiv utbyggnad i kvarvarande områden genom en fördelning av stödmedel som huvudsakligen styrs av ansökningar” (ibid s.2). Post- och telestyrelsen drar denna slutsats ett steg längre än Landsbygdskommittén och konstaterar att stödformerna inom landsbygdsprogrammet inte passar utvecklingen på bredbandsmarknaden.

Post- och telestyrelsen föreslår därför ett nationellt stödsystem där offentliga aktörer gör kartläggningar och prioriteringar och därefter konkurrensutsätter bredbandsutbyggnaden. Förslagets tre huvuddrag är: (1) Det bör enbart finnas ett statligt stöd för bredbandsutbyggnad, (2) stödet bör vara nationellt och ligga utanför landsbygdsprogrammet och Eruf, och (3) hur stödmedlen fördelas ska kunna styras och prioriteras på regional nivå. Föreslagen modell beskrivs som en ”uppifrån och ner-modell” där stöden fördelas till regionerna som i sin tur ansvarar för behovskartläggning, konkurrensutsättning och att se till att utbyggnad sker. Post- och telestyrelsen menar att det går att inkludera krav på lokalt engagemang i den stödform de föreslår och avser då kommunerna.

I denna utvärderings intervjuer med regionernas bredbandskoordinatorer är förslaget från Post- och telestyrelsen om framtida bredbandsstöd ett återkommande ämne. Bland dessa tjänstemän finns en stark kritik mot att det i nuvarande stödmodell saknas möjlighet att på regional nivå styra var stöden ska hamna. Alla koordinatörer vi intervjuat har uttalar sig positivt om Post- och telestyrelsens förslag. Exempel på geografiska områden som man vill kunna prioritera är de platser där kopparnätet läggs ner, och som kan anses vara i akut behov av bredband. Samtidigt som man efterfrågar ett nationellt och regionalt helhetsgrepp framhåller många behovet av att behålla den

lokala förankringen. Så här uttrycker sig till exempel en av de regionala bredbandskoordinatorerna:

Poängsättningen [av Jordbruksverkets urvalskriterier] gör att man inte kan tänka strategiskt – det blir ju de projekt som får högst poäng som vinner [...] Jag kanske tror att vi hade kommit ännu lite längre om vi hade haft lite mer uppifrån och ner-struktur på det. Men det krävs ju fortfarande en efterfrågan och ett engagemang och en vilja ute i byarna. Det är ju inte bara att vi centralt skulle ha fått en massa pengar och bygga ut bredband. Så gjorde vi med ADSL och det ledde ju sen egentligen... inte vidare.

3.3 Två möjliga övergripande styrmodeller

Genomgången av bredbandsstöden från 2000 tills idag visar i grova drag två olika nationella styrmodeller för bredbandsutbyggnaden med finansiella stödmedel: **ansökningsstyrd modell** eller **upphandlingsstyrd modell**. Om man hårdrar det kan samma modeller påstås antingen bygga på att initiativ kommer ”underifrån/inifrån” (ansökningsstyrd) eller ”uppifrån/utifrån” (kommunalt eller regionalt initiativ i en upphandlingsstyrd modell). Ett skifte mellan dessa två modeller kan sägas ha skett i och med bredbandssatsningen inom landsbygdsprogrammet 2007–2014, och ett nytt skifte står eventuellt på tur om Post- och telestyrelsens nya förslag eller liknande vinner gehör. I Sverige handlar diskussionen om framtida bredbandsstöd idag om dessa olika vägval. Antingen utgör medlen en pott som är öppen för olika typer av aktörer att söka finansiering från (dagens styrmodell) eller så fördelas medel till en offentlig aktör som gör strategiska prioriteringar och upphandlar utbyggnad inom givna budgetramar. Det finns en uppsjö av vägval inom respektive övergripande styrmodell. Den upphandlande aktörer kan som under början av 2000-talet vara kommunen eller länsstyrelsen såsom nu föreslås av Post- och telestyrelsen. Det skulle också kunna vara regionen. När det gäller den ansökningsstyrda styrmodellen kan en mängd olika typer av kriterier sättas upp och stödmedel kompletteras med andra typer av stödjande åtgärder.

3.4 De studerade kommunerna

De fyra kommuner som vi valt ut för en pilotstudie är: Lycksele, Sunne, Vara, och Ystad. I de fyra kommunerna är tillgången till bredband via fiber högre än riksgenomsnittet (se tabell X). Vi inleder med en översiktlig beskrivning av hur utbyggnaden av fibernätet organiseras i respektive kommun.

Tabell X. Tillgång till fast bredband via fiber enligt Post- och telestyrelsens bredbandskartläggning 2016

	Riksgenomsnitt	Lycksele	Sunne	Vara	Ystad
Hela kommunen	66 %	74 %	71 %	59 %	43 %
Tätorter/småorter	71 %	80 %	66 %	51 %	43 %
Utanför tätorter/småorter	22 %	44 %	78 %	71 %	46 %

3.4.1 Fibernätsutbyggnad i Lycksele kommun

Lycksele utgör ett exempel där utbyggnaden sker i form av ett kommunalägt nät som organisatoriskt ligger som en del av den kommunala förvaltningen. Enheten ska dock vara självfinansierande. Här finns inga fiberföreningar utan kommunen äger näten själva, inklusive aktiv utrustning.

Ansvarig för förvaltningen av nätet är också utsedd till kommunens bredbandssamordnare. Lycksele kommun upphandlar en driftoperatör som har hand om driften av näten. Lycksele kommun tar betalt av driftoperatören som tar betalt av tjänsteleverantören, som i sin tur tar betalt av slutkunden. Den kontakt som Lycksele kommun har med slutkunden är alltså begränsad till utbyggnadsfasen.

I tätorten finns några andra bredbandsoperatörer närvarande. Kommunens företrädare menar att andra operatörer inte ses som konkurrenter utan att om en kommersiell aktör säger sig vara villig att bygga ut ett område så välkomnas det. Det är dock inga kommersiella aktörer som visat intresse av att bygga på landsbygden.

Alla kommuner i Västerbotten har gått samman i AC-Net som äger nätet med trafik mellan kommunerna. Det är AC-Net som är projektägare för ett enda stort Eruf-projekt i hela Västerbotten. Inom AC-Net träffas samtliga kommuner i Västerbotten. Kommunerna gör sinsemellan upp om ansökningar till landsbygdsprogrammet så att kommunerna sammantaget inte söker mer stöd ur landsbygdsprogrammet än det finns tilldelade medel. I och med detta samarbete kan också samordning mellan Erufstöd och landsbygdsprogramsstöd säkerställas. Kommersiella aktörer eller fiberföreningar kan också söka stöden men då så inte har skett innebär kommunernas samordning att de i praktiken inte behöver ta hänsyn till landsbygdsprogrammets poängsystem (mer än att se till att nå upp till minimipoäng). De undviker också att arbete läggs ned på ansökningar som sedan inte beviljas.

I stödförfarandet är det sedan Lycksele kommun som står som projektägare och sköter det administrativa arbetet (kontakt med stödmyndigheter, underlag till ansökning osv.). När de har blivit beviljade stöd för ett område meddelar de invånarna i området som sedan själva (organiserade i föreningar eller som privatpersoner) får administrera grävningen. ”Det är ett sätt att pressa kostnaderna så mycket det bara går”, förklarar ansvarig tjänsteperson på kommunen.

Byborna ges och tar också ansvar för att ”sälja” bredbandet för att nå så många anslutningar som möjligt. Lycksele kommun informerar om bredband men arbetar inte aktivt med att sälja. Även om det inte finns fiberföreningar som äger och förvaltar sitt eget nät läggs en relativt stor arbetsbörda på invånarna i samband med utbyggnaden. Lycksele kommun, och generellt hela Västerbotten, var tidig med att bygga ut bredband på landsbygden i början av 00-talet. Sedan dess har utbyggnaden skett gradvis men få sammanhängande byar saknar nu möjlighet att koppla upp sig. Den kommunala bredbandsamordnaren beskriver läget som:

Vi har en bra fysisk täckning i både tätort och byar, för att vara en så stor kommun. Givetvis har vi vita fläckar kvar – men där pratar vi nu om kanske ett eller två fasta hushåll i varje by och en mil emellan. Vi har väl nån enstaka by där vi kommer ut till kanske 20 fastboende, men då är det då flera mil till nästa fasta punkt.

Kommunen uppger att utbyggnaden prioriteras efter hur många boende och företag som finns i respektive område. De väger också in den kommunala verksamhets behov, dvs. om det finns exempelvis skolor eller äldreboendet som kommunen önskar ansluta. De har inte fastställt en viktning mellan företagets och invånarnas behov men uppger att de prioriterar utifrån att företagets intresse väger tyngre.

3.4.2 Fibernätsutbyggnad i Sunne kommun

Sunne kommun utgör ett exempel på utbyggnad av accessnät i regi av fiberföreningar samordnade av kommunen. Kommunen kompletterar dessutom fiberföreningarnas arbete genom att bygga ut stamnät mellan de olika områdena.

I slutet av 00-talet uppmärksammade Sunne kommun behovet av att bygga ut bredbandsnätet i kommunen. De styrande politikerna i Sunne var dock tydliga med att de inte önskade ett kommunalägt stadsnät. Kommunens landsbygdsrådgivare fick i uppdrag att tillsammans med kommunens IT-chef arbeta med frågan om bredbandsutbyggnad i kommunen.

Hösten 2010 hölls inom ramen för ett leaderprojekt företagsmöten i kyrkbyarna där landsbygdsrådgivaren och IT-chefen informerade de bredbandsalternativ som fanns och vilka vägar som var möjliga att gå. Det beslutas att de ska arbeta vidare med en modell där kommunen bygge stamnät finansierat av fiberföreningar.

Kommunfullmäktige beslutade att ett stamnät till alla telestationer ska byggas. Kommunen ställer kravet om 50 procent anslutningsgrad i ett område för att gå vidare med utbyggnaden av stamnätet dit. De sonderar möjligheten att söka Eruf-medel men beslutar att inte lägga tid på en ansökan utan satsa kommunala medel istället. Modellen innebär att kommunen beräknat kostnaden för utbyggnad av stamnät till hela kommunen. Utifrån detta har kommunen beräknat en genomsnittlig kostnad per fastighet om alla skulle ansluta sig och tar ut den genomsnittliga kostnaden som avgift per abonnent.

Kommunen beslutade i samråd med de då etablerade föreningarna att sluta avtal med Telia. De valde ett alternativ där föreningarna äger sin kanalisation, men Telia ansvarar för hela driften. Operatören installerade fiber och sköter drift och underhåll under tolv år. Kravet på operatören var också att nätet skulle vara öppet. Hösten 2011 började det grävas i första området. På ett år bildades elva föreningar.

Under tiden för landsbygdsprogrammet 2007–2013 byggdes fiber ut till områdena för de flesta gamla telestationer. För varje station bildas en fiberförening och alla utom en byggde med stöd ur landsbygdsprogrammet. Respektive förening ansvarade för att söka stöd men kommunens tjänstemän har varit tillgängliga som rådgivare under processen. De tre kvarvarande områdena som kommit igång med arbetet senare beviljades inte stöd ur landsbygdsprogrammet 2014–2020. Kommunen sökte då Eruf-medel för att bygga ut stamnätet till dessa tre områden och tar då ett helhetsansvar där de även organiserar utbyggnaden av distributionsnätet i dessa områden utan stödmedel. På detta sätt har i stort sett alla kommunens fastigheter fått erbjudande om att ansluta sig till fiber. För att få ta del av utbyggnaden av stamnätet ställer kommunen som krav att föreningarna är öppna för alla fastigheter inom området för den gamla telestationen. På några ställen har gränsdragningarna mellan områdena omförhandlats för att bättre passa de fysiska förutsättningarna för utbyggnaden av fiber. Det pågår en diskussion om att samordna föreningarna i kommunen mer i en paraplyorganisation. Föreningarna i kommunen ser dock olika på framtiden, det finns de föreningar som önskar överlåta sitt nät till den kommersiella operatören och det finns de föreningar som ser det egna ägandet som viktigt även i framtiden.

3.4.3 Fibernätsutbyggnad i Ystads kommun

Ystad kommun utgör ett exempel där ett kommunalt energibolag står för den största delen av utbyggnaden av fibernätet på landsbygden. Ett antal fiberföreningar finns

dock men dessa administreras i praktiken till stor del även de av energibolaget. Anledningen till att fiberföreningarna startades var att Länsstyrelsen under en tid menade att endast fiberföreningar var berättigade till bredbandsstöd ur landsbygdsprogrammet. Föreningarna startades med hjälp av energibolagets konsult och administrerades till stor del av energibolaget.

Ett kommersiellt bolag har även byggt öar av mindre accessnät, i huvudsak i mindre tätorter. De har sedan in sig i energibolagets fiber för anslutning mot internet.

Ystad kommun kan sägas till stor del ha överlåtit bredbandsfrågorna till energibolaget. Det är Ystad energi eller fiberföreningarna i förekommande fall som står som projektägare på alla ansökningar som beviljats stöd. Efter samtal med företrädare för fiberföreningarna framkommer det att det i praktiken innebär väldigt lite arbete att som förening äga nätet. Ystad Energi har hand om driften av nätet och har avtal om att ta över det helt inom åtta år efter att det togs i bruk. Ystad energi har också bistått med administrativ hjälp samt, vad det verkar, all myndighetskontakt, även om föreningarna i praktiken står som projektägare. Efter att länsstyrelsen ändrade praxis så att energibolaget kunder stå som stödsökande har energibolaget förespråkat denna lösning och inte bidragit till att fler fiberföreningar etablerats. När Ystad energi ansökt om stöd har de sedan påbörjat arbetet utan att vänta på beslut om stöd.

3.4.4 Fibernätsutbyggnad i Vara kommun

Vara kommun utgör ett exempel där utbyggnaden organiserats i föreningsregi med stöd av kommunen. Vara tillhör Region Västra Götaland som var tidiga med att organisera fiberföreningar för bredbandsutbyggnad. När regionen såg att det var för långt mellan anslutningspunkterna finansierade de stomledningarna. Förutsättningen var att kommunerna gick in med 50 procent, och fick då 50 procent från regionen.

När Jordbruksverket erbjöd stöd för bredbandsutbyggnad på landsbygden beslutade fullmäktige 2012 att göra en stor satsning i Vara. Ett starkt argument var att många av företagen ligger på landsbygden och att en bra internetuppkoppling är en viktig förutsättning för näringslivet.

Kommunen bildade bolaget VaraNet för att hantera bredbandsutbyggnaden, med en VD och en ordförande från kommunfullmäktige. Det finns även en IT-ansvarig i den kommunala organisationen. De första åren var det samma person som var VD i VaraNet och IT-ansvarig, men nu är det två olika personer.

Kommunen äger stamnätet och för att landsbygdens hushåll skulle få accessnät valde politikerna en modell med det relativt nystartade ByNet som hade kompetens då det gäller byggande med ideellt engagemang. Anledningen var att försöka hålla nere kostnaderna för den som anslöt sig genom att man via en nybildad förening bidrog med planering och utförande. Modellen innebar ett avtal mellan kommunen och ByNet som samordnare och rådgivare till lokala fiberföreningar. Var näten skulle förläggas beslutades i samråd mellan föreningarna, kommunen och ByNet utifrån vilka som tecknat sig för en anslutning, geografi och topografi. Föreningarna ansvarade för att skriva markavtal med alla markägare och se till att det blir grävt. Hushållen betalar en anslutningsavgift till den förening de tillhör. Föreningarna tecknade ett kollektivavtal med Telia för deras tjänster, detta för att få ner priset för brukarna.

Så småningom bildades nio fiberföreningar grundade på sockengräns eller liknande. Sex av dem skrev avtal med kommunen enligt ByNet-modellen, medan tre valde att

organisera bredbandsutbyggnaden på egen hand. De sex föreningarna har bildat en paraplyorganisation med en representant från varje förening. Ordföranden i paraplyorganisationen har tät kontakt med VaraNet.

Fiberföreningarna stod som projektägare i ansökan om stöd ur landsbygdsprogrammet. Ansökan och upphandlingen av grävare sköttes av fiberföreningarna med stöd av VaraNet.

Modellen har resulterat i att alla hushåll på landsbygden, med enstaka undantag nära tätort, har fått erbjudande om att ansluta sig och skaffa bredband. Alla har inte anslutit sig och en knäckfråga är hur man ska göra med dem som vill ansluta sig senare. De flesta föreningar byggde med lite överkapacitet så det har enligt dem själva gått ganska enkelt att ansluta sig efteråt, men det räcker inte till alla.

Det senaste året har VaraNet aktivt arbetat för att få till stånd ett ännu bättre samarbete med de föreningar som var med från början och även ett gott samarbete med de föreningar som inte valde ByNet-modellen.

3.5 Bredbandsstöden påverkar fiberutbyggnaden positivt men det förekommer kritik

Stöden i både landsbygdsprogrammet och Eruf har uteslutande gått till investeringar i fibernät. Svaret på frågan ”Hur påverkar stöden landsbygdens tillgång till IT-infrastruktur?” är således att den IT-infrastruktur som påverkas är utbyggnaden av fibernätet. Följdfrågan blir: Hur stor är denna påverkan?

Enligt den senaste sammanställning från Post- och telestyrelsen hade 2,38 miljarder, av 3,25 miljarder avsatta i landsbygdsprogrammet 2014–2020, fördelats till bredbandsprojekt under perioden 2014–2016 (Post- och telestyrelsen 2017b). Dessa medel hade fördelats till 367 projekt. Inget projekt hade vid tidpunkten för rapportens sammanställning slutrapporterat men en preliminär uppskattning baserade på de sökandes egna uppskattningar i ansökningshandlingarna visar att ca 80 000 hushåll förväntas få fiberanslutning via stödprojekten.

Under samma period hade 428,4 miljoner kronor avsatts till ortssammanbindande nät genom regionalfonden. Offentlig medfinansiering (exempelvis kommunal finansiering) i dessa projekt uppgår till 369 miljoner kronor. Dessa medel har fördelats till 19 projekt men det saknas idag statistik över i vilken utsträckning dessa nät bidrar till hushållens och företagens fibertillgång. Då utbyggnaden av det ortssammanbindande nätet inte nödvändigtvis är koordinerat med utbyggnaden av accessnät finns svårigheter att utvärdera effekterna av regionfondsstöden i termer av anslutningar till slutanvändare. De ortssammanbindande näten anses dessutom vara kritiskt infrastruktur av sådan art att uppgifter om nätets dragning är belagd med sekretess.

I denna utvärderings fältstudier uppger de flesta informanter att bredbandsstödet varit avgörande för att fibernätet byggts vid given tidpunkt. Slutkostnaden till respektive anslutning hade annars överstigit vad företagen och hushållen uppfattat som en rimlig anslutningsavgift. Det förekommer dock resonemang om att situationen förändras över tid. Så här svarar till exempel representanter för ett stadsnätbolag på frågan om vad som hade hänt om de inte blivit beviljade stöd:

Vi hade nog byggt ändå. Vi hade blivit tvingade till det. Vi har ett uppdrag av kommunen. Det hade tagit längre tid. Vi hade behövt vänta på mognaden. Att fler var intresserade.

Utvärderingar som gjorts av statliga bredbandsstöd sedan 2000 kommer till slutsatsen att stöden bidrar till att det byggs bredband på platser där det annars inte skulle byggt bredband (SOU 2008: 40, Gunnarsdotter et al. 2016). ”Stöden har resulterat i omfattande bredbandsutbyggnad” konstaterar också Riksrevisionen i sin granskning av nuvarande program. Samtidigt pekar de på att ”den nuvarande utformningen av landsbygdsprogrammet medför dock att det finns risker för att stöd ges till områden som är kommersiellt attraktiva och där marknadens aktörer planerat att bygga även utan stöd”. (Riksrevisionen 2017)

Tre verktyg används av myndigheterna för att säkerställa att stödet inte snedvrider konkurrensen. För att komma fram till i vilka områden stödet får användas tar Jordbruksverket årligen fram en **nationell marknadsanalys** som baseras på underlag från Post- och telestyrelsen. I regionalfonden används en **behovskartläggning** i respektive län. Dessutom sker **offentliga samråd** bestående av två delar: (1) Den handläggande myndigheten publicerar alla projekt på allmänt tillgänglig webbplats och utreder planer som aktörer redovisar genom svar till myndigheten innan stöd beviljas. (2) Handläggaren på stödmyndigheten utreder marknadsinformation som myndigheten fått kännedom om på annat sätt innan stöd beviljas. Riksrevisionen menar att ”marknadsanalysen och det offentliga samrådet tillsammans inte uppfyller syftet om att garantera att stöd inte går till kommersiellt attraktiva områden” (ibid. s 1). Också Jordbruksverket meddelar att de kan se att marknadsanalysen tillsammans med det offentliga samrådet i vissa fall behöver kompletteras för att fånga in alla kommersiella utbyggnadsplaner. Från och med 2017 gör länsstyrelsen som handläggande myndighet aktivt sökningar av affärserbjudanden och liknande information om områden som det söks stöd för.

Konkurrensverket har påtalat att det finns risker med att dela ut stöd till företag och kommunala bolag (Konkurrensverket 2015). Problematiken följer av

- att urvalskriterierna gynnar stora projekt, dvs. de projekt som har bäst förutsättningar att bygga utan stöd.
- att stöd kan ges till företag och kommunala bolag, vilket gör att bredbandsbolagen inte har incitament av avslöja sina utbyggnadsplaner i området.
- den höga utbyggnadstakten på marknaden, vilket gör att de områden marknaden är intresserad av förändras snabbt.

I våra intervjuer med de regionala bredbandskoordinatorerna framkommer samma typ av kritik. Såhär uttrycker sig en av tjänstemännen:

Min upplevelse så här långt är att man har gjort det onödigt svårt och man har öppnat för att volym har blivit väldigt viktigt vilket gör att det är de stora projekten som vinner stöd. Och då börjar man ju baklänges tänka att borde inte så stor volym de facto kunnat vara marknadsmässigt lönsamma att bygga? Det borde, i många fall, säkert vara marknadsmässiga förutsättningar. Det har blivit en subvention av något som marknaden skulle kunna bygga på.

Det framkommer tydligt att det finns en viss motsägelse mellan målen att nå många och att nå dem som marknaden inte når eller ”de som behöver det bäst”. Jordbruksverkets urvalskriterier för bredbandsstöd inom landsbygdsprogrammet är i första hand utformade för att stöden ska nå så många som möjligt och vara så kostnadseffektiva som möjligt. De tre olika verktygen för att säkerställa att dödviktskostnader, det vill säga pengar som går till projekt som hade kunnat finansieras utan stöd, inte uppstår har funktionen att hindra att de allra bäst gynnade områdena tilldelas stöden. I vilken mån dessa verktyg är fullgoda kan och har ifrågasatts, men omfattningen på denna utvärdering erbjuder inte i detta inledande skede möjligheten att undersöka den frågan vidare. Om vi istället utgår från att Jordbruksverkets urvalskriterier och verktyg för att förhindra snedvridning av konkurrens fungerar som planerat, kan vi konstatera att dess effekt blir att stöden till största del går till ”de bäst gynnade av de sämst gynnade” eller ”de mest marknadsmässiga av de icke-marknadsmässiga” områdena.

Vår bedömning är att bredbandsstöden inom landsbygdsprogrammet med dess nuvarande utformning har varit effektiv i att nå ut till så många som möjligt, och våra informanter i de fyra studerade kommunerna uppger att stöden har varit avgörande för utbyggnad i projektområdena vid given tidpunkt. Den kritik, utöver kritiken om eventuella dödviktskostnader, som riktar sig mot bredbandsstödens utformning, bedömer vi i grunden handla om en målkonflikt. Många menar att stöden bör gå till de områden som bäst behöver det, det vill säga de bredbandsprojekt som är dyrast och inte tvärtom. Detta går emot statens mål om att nå så många som möjligt till minsta möjliga kostnad.

3.6 Sju viktiga aspekter vid val av framtida styrmodell

Utifrån vår studie av utbyggnaden av fibernätet för bredband i fyra kommuner identifierar vi sju aspekter som vi bedömer vara viktiga att beakta vid val av framtida styrmodell.

3.6.1 Det lokala engagemanget har haft stor betydelse för bredbandsutbyggnaden

Det råder samstämmighet bland informanterna om att lokalt engagemang ökar anslutningsgraden (oavsett om det sker i föreningsform eller inte) och underlättar arbetet med att upprätta markavtal med berörda markägare. Många bredbandsprojekt har även kunnat sänka kostnaderna för bredbandsutbyggnaden genom ideellt arbete med projektering och arbete relaterat till grävning. Sådana inslag av ideellt arbete finns även i den utbyggnad som organiseras i kommunal eller kommersiell regi på landsbygden. Exempelvis har Lycksele kommun som organiserar utbyggnaden i kommunal regi, och där kommunen blir ägare av kanalisationen, organiserat de enskilda utbyggnadsprojekten så att slutkunderna själva står för delar av arbetet.

Det lokala engagemanget kan komma till uttryck i föreningsform eller som mera informellt organiserat arbete inom ramen för ett utbyggnadsprojekt drivet av en kommersiell bredbandsaktör eller ett kommunalt stadsnät. Det finns också exempel där det som formellt framträder som föreningsorganiserat i själva verket är föreningar som helt administreras av stadsnätet.

Som även konstateras i SLU:s utvärdering av landsbygdsprogrammet 2007–2013 tycks den ansökningsstyrda modellen med stort fokus på medborgarengagemang i

bredbandsutbyggnaden vara framgångsrik (Gunnarsdotter et al. 2016). Bilden är dock inte entydig. Flera informanter upplever att en för stor arbetsbörda läggs på ett fåtal ideellt arbetande. Kommentarer som ”risk för skilsmässa” som resultat av tidskrävande bredbandsengagemang nämns mer än en gång i vårt intervju-material. En informant i slututvärderingen av landsbygdsprogrammet (Gunnarsdotter et al. 2016) uttrycker problematiken som:

Jag/vi upplevde till slut att mängden timmar som gick till att administrera och redovisa projektet inte riktigt var värt utfallet. Vet om många fiberföreningar som avstått att söka bidrag då man hört om andras vedermödor. Vi visste givetvis om ungefär vart bidraget skulle landa (summan), men inte omfattningen på pappersarbetet.

Det upplevs av en del som en symbol för att det offentliga sviker landsbygden och lämnar vissa områden utanför samhällsgemenskapen och tvingar dem att förlita sig på eget ideellt arbete för att få tillgång till grundläggande samhällsservice. Exempelvis säger en informant från slututvärderingen av landsbygdsprogrammet (Gunnarsdotter et al. 2016):

Orimligt att lekmän i byalag driver upphandlingar och genomförande av så stora projekt. Borde ligga på kommunal nivå. Byalagen bör vara ansvariga för uppstart, samla anslutningsunderlag och samla in markavtal. Men ej ekonomiskt ansvar för genomförande. Ett fåtal styrelsemedlemmar får ta risker för bygden.

Det lokala engagemanget har sannolikt spelat en avgörande roll i utbyggnaden av bredband, med positiva bieffekter i form av nya samarbeten och ökad grannsämja. Men ansvaret har legat tungt på ett antal amatörers axlar, vilket haft negativa bieffekter både på ekonomi och hälsa.

3.6.2 Ideellt drivna byanätsprojekt har initierats både "inifrån" och "utifrån"

Den nuvarande ansökningsstyrda styrmodellen benämndes tidigare, och delvis fortfarande, ofta ”byanätsmodellen” då stora delar av Sveriges bredbandsutbyggnad skedde på initiativ och organisering av små lokala ideella föreningar. Den så kallade byanätsmodellen har i huvudsak beskrivits som en underifrån-modell eller en konsumentdriven modell för bredbandsutbyggnad. Runt om i Sverige finns många fiberföreningar som startats av enskilda invånare på eget initiativ och utan stöttning från det offentliga, förutom det ekonomiska bredbandsstödet ur landsbygdsprogrammet. Exempelvis beskriver flertalet av de fiberföreningar i Uppsala län som startats med stöd ur landsbygdsprogrammet 2007–2013 situationen som sådan (Cras 2017).

Det är dock viktigt att se att initiativen till etableringen av de enskilda föreningarna har kommit både utifrån (kommunen eller regionen) och inifrån (boende och företagare) projektområdena. Det är framförallt där stödsystem möts av kommunalt och regionalt engagemang i bredbandsfrågorna som dagens nationella styrmodell har varit som mest framgångsrik.

Initiativen till att få kommunerna att prioritera bredbandsfrågorna har kommit från enskilda kommuninvånare och företagare. Dock har det positiva gensvaret i vissa kommuner varit avhängigt att enskilda politiker och tjänstemän varit lyhörda för önskemålen. En av informanterna beskriver det som att:

Vi var några stycken som hela tiden pratade med kommunen och till slut så kom de med och vi hade ett stormöte här. Då insåg man på kommunen att det här ska man sätta i sjön och få det gjort.

I Vara och Sunne har man från kommunalt håll initierat etableringen av fiberföreningar. Detta har gjort att flertalet föreningar startat samtidigt och kunnat ha löpande erfarenhetsutbyte. De har också kunnat samordna upphandling av nätoperatörer och därmed säkra förmånliga avtal. Sunne kommun tycks utifrån intervjuerna ha hittat en lyckad modell med professionell stöttning av fiberföreningarna i form av tre kommunala tjänstemän som stått till förfogade för rådgivning (IT-chefen, landsbygds-/företagsutvecklare och GIS-samordnare). De har stöttat utifrån respektive kompetensområde (tekniska frågor om fibertekniken, projektansökan samt kartunderlag och annat stöd i projekteringen av näten). I Vara gick modellen ut på att respektive förening, med stöd av en paraplyförening, köpte tjänster från en entreprenör med tidigare erfarenheter av att stötta fiberföreningar, men erfarenheterna där är inte lika positiva då entreprenören upplevdes som svår att nå.

I Lycksele har kommunen stått som formell projektägare, men mycket av arbetet med de lokala accessnäten har organiserats lokalt av invånare i respektive område. Även om kommunen initierat projekten så upplever inte de som engagerat sig alltid att kommunen sedan varit ett tillräckligt stöd: ”Vi fick lite stöd från Lycksele kommun vad gäller hur vi ska bära oss åt och sånt”.

Behovet av stöd till föreningarna uttrycks inte bara av de föreningsaktiva utan även av övriga involverade i bredbandsfrågorna, exempelvis en av handläggarna på en länsstyrelse:

Behövs mycket mer rådgivning om processen i framtiden. Det borde man (t.ex. kommunen) upphandla när det ska byggas mer fiber.

Samma länsstyrelsehandläggare påpekar dock att det också kan bli problematiskt när de stödsökande får rådgivning om bredbandsstöden från annat håll än länsstyrelsen. Hen nämner ett exempel där ett kommunalt bredbandsbolag hjälpt flertalet fiberföreningar med sin ansökan och där flera ansökningar blivit behäftade med samma fel. Jordbruksverket håller därför inne med 10procent av stöden till flera av kommunens fiberföreningar.

Sammanfattningsvis ska det faktum att så gott som fullskalig fiberutbyggnad skett i föreningsregi i vissa kommuner inte tolkas som att en strikt inifrån-modell där allt ansvar läggs hos enskilda invånare har varit lösningen på bredbandsproblematiken. De områden som gjort sig kända för framgångsrik utbyggnad i föreningsregi, såsom Sunne, har haft ett stort mått av kommunal samordning och stöttning.

3.6.3 Med styrning eller koordinering minimeras förekomsten av ”vita fläckar”

Den ansökningsstyrda styrmodellen där utbyggnad sker i mindre projekt kan ge upphov till en fläckvis utbyggnad av bredbandsnätet. Det är i sig inte ett problem, förutom om avgränsningarna av projektområdena görs på ett sådant sätt att mindre områden och grupper av fastigheter hamnar mellan de projektområden som etableras. Det kan kallas att ”vita fläckar” i bredbandsnätet uppstår. Med koordinering av utbyggnadsprojektens avgränsning går det att minimera förekomsten av vita fläckar, visar erfarenheterna från exempelvis Sunne. Detta även där utbyggnaden inte sker i kommunal regi. I denna kommun har fiberföreningar ansvarat för utbyggnaden medan driften av näten sköts av kommersiella bredbandsbolag.

Det är upp till projektägaren att välja avgränsning för projektområdet. Jordbruksverket har i arbetet med landsbygdsprogrammet 2014–2020 förtydligat regelverket kring

att stöd endast beviljas sammanhängande områden. Det är inte tillåtet att designa projektområdet så att det består av ett antal separata delområden där fastigheter mellan delområdena exkluderas. Det är inte heller tillåtet att skära ut ett antal öar av fastigheter som ligger mellan fastigheter inkluderade i projektet. Det är dock tillåtet att inom geografin för projektet exkludera områden som inte är bidragsberättigade eller enskilda fastigheter eller hela områden som redan har möjlighet ansluta till ett nästa generations accessnät (NGA). Detta regelverk förhindrar dock inte att utbyggnaden i projektform sker på ett sådant sätt att mindre områden med fastigheter hamnar utan nätåtkomst mitt emellan andra sammanhängande projektområden. Det är utifrån det nationella regelverket, enligt Jordbruksverkets bredbandsansvarige, alltid tillåtet att exkludera fastigheter i utkanten av projektområdet.

Erfarenheterna från Sunne kommun visar att kommunala initiativ till samordning kan minimera att vita fläckar uppkommer. I Sunne kommun har fiberföreningar efter kommunens initiativ skapats med avgränsningsområdena för den tidigare telestationen. Kommunen har byggt det ortsammanbindande nätet mellan dessa områden i egen regi och villkorat fiberföreningarnas anslutning till transportnätet med att alla fastigheter inom upptagningsområdet för telestationen inkluderas i projektet. Föreningarna har dock kunnat omförhandla gränsdragningarna mellan sig om exempelvis de fysiska förutsättningarna för dragningen av fiberkabeln gjort en justering av gränsdragningarna mellan områdena lämplig. I Sunne kommer det inom kort ha etablerats ett så gott som heltäckande fibernät.

Strategier likt dessa har dock inte fungerat helt friktionsfritt överallt. I Vara initierade kommunen etableringen av fiberföreningar med ambitionen att täcka in hela kommunens landsbygd. Misstro gentemot kommunen i vissa områden ledde dock till att denna strategi hittills inte resulterat i ett heltäckande fibernät. En informant kommentar situationen i Vara med att ” Kanske skulle kommunen ha styrt mer. Svårt och dyrt för dem som står utanför”. I vår studie framkom också exempel på att vita fläckar uppstått på grund av markägare som motsatt sig utbyggnad över ägorna.

I de regioner där utbyggnaden kommit långt, men inte koordinerats för att initialt skapa succesiv sammanhängande utbyggnad har Jordbruksverkets regelverk om sammanhängande projektområden blivit ett hinder för fortsatt utbyggnad med bredbandsstöd ur landsbygdsprogrammet. En informant i Västerbotten förklarar att det som har varit svårt i Västerbotten har varit att få ihop geografiskt sammanhängande områden. Kommuner som önskar samordna utbyggnaden i geografiskt spridda områden inom ramen för samma projekt har varit förhindrade att göra det.

Att istället ha separata projekt gör att projekten blir små och därmed får problem med anslutningsgrad som bedömningsgrund. De tilldelas därmed lägre poäng i länsstyrelsens bedömning och rankning av projekten. Ju mindre områden desto högre procenttal utgör en enskild fastighetsägare som väljer att inte ansluta sig.

Slutsatsen blir att den ansökningsstyrda modellen, med de regelverk som stöden har idag, har nackdelen att den har saknat tillräckliga verktyg för att undvika förekomsten av vita fläckar med exkluderade fastigheter som blir dyra att ansluta när inga skalfördelar längre finns. I de fall där kommunen tagit initiativ och agerat kring problematiken har det visat sig att med viss styrning/koordinering går det att även inom ramen för den ansökningsstyrda nationella styrmodellen minimera förekomsten av vita fläckar.

3.6.4 Behovet av att haneta efteranslutningar ökar

Inställningen till fiberanslutningen kan förändras över tid och de som först valde att avstå kan vilja ansluta sig vid en senare tidpunkt. De som flyttar in i området efter att utbyggnadsprojektet avslutats önskar också möjligheten att ansluta fastigheten till fibernätet. När det blir aktuellt att montera ned kopparnätet ökar intresset för fiberanslutning. Detta gör att flertalet informanter i de studerade kommunerna lyfter fram behovet av efteranslutningar som en växande utmaning. Som en informant beskriver det:

Flera hushåll/företag som valde att ej koppla upp sig vill ansluta sig nu. Kopparmedlingar läggs ner och mobiltäckning är svajig – framtiden kommer ifatt. [Men det är] dyrt att ansluta sig (från 15–20 tkr till 30–60 tkr förf. anm.).

Har utbyggnaden av accessnätet skett i föreningsregi har de flesta föreningar valt en variant där de som önskar efteransluta sig betalar självkostnadspris för anslutningen med en minikostnad definierad av den ekonomiska insats som avkrävs andelsföreningens ursprungliga medlemmar.

Flera vittnar om att anslutningskostnaden utifrån självkostnadsprincipen hamnar på över 30–40 tkr och då väljer de flesta som bett om en offert att avstå, även de som saknar alternativ när kopparnätet monteras ned.

Bland de fiberföreningar som förekommer i vår studie finns det de som samlar in önskemål om efteranslutningar som läggs på hög för att när tillräckligt många inom föreningens geografiska område önskar en efteranslutning kan denna utbyggnad ske samordnat för att vinna skalfördelar.

Vi kommer till slutsatsen att behoven av efteranslutningar är ett växande problem. En tänkbar metod för att motverka framtida problem med efteranslutningar är att ”tvångsansluta” samtliga boende i ett område i samband med utbyggnad. Motsvarande lagstiftning finns idag gällande vatten och avlopp (VA). I vattentjänstlagen regleras att alla fastigheter inom ett område genom ett kommunalt beslut om utökad verksamhetsområde för kommunalt VA kan åläggas att betala för en anslutning till kommunalt VA. Då en av grunderna i svensk bredbandspolitik är att bredband anses utgöra en vara på en fri bredbandsmarknad och konsumenter på goda grunder kan anse alternativen till fiber täcka deras behov finner vi att en sådan lösning inte står i rimlig proportion till syftet. Därför behöver man se på andra sätt att hantera problemet. En informant föreslår att en särskild stödform införs som fokuserar på att hantera efteranslutningar.

Till viss del kan efteranslutningsproblematiken lösas genom att nätoperatören istället för att tillämpa självkostnadsprincipen på enskilda nya anslutningar samlar önskemål om efteranslutningar och samordnar även fortsatt utbyggnad inom ett redan etablerat lokalt accessnät. Vår slutsats är dock att ekonomiskt stöd till efteranslutningar (efter en viss karantänperiod efter den initiala utbyggnaden) bör övervägas, och att denna typ av stöd skulle kunna rymmas inom antingen en ansökningsstyrd eller upphandlingsstyrd styrmodell.

3.6.5 Regelverk som uppfattas vara otydliga och onödigt komplicerade orsakar problem

Liksom tidigare studier och utvärderingar av landsbygdsprogrammet (Cras 2017, Gunnarsdotter et al. 2016) visar denna studie att regelverken för stöden upplevs som

ett problem i utbyggnadsprojekten. Flera av våra informanter uttrycker en frustration över otydliga och föränderliga regler, men också att de är allt för detaljerade. Det sistnämnda upplevs särskilt som ett problem då reglerna inte uppfattas vara uppdaterade och hänga med i teknik- och övrig utveckling.

Även handläggare för stöden pekar på detta problem. Här ger en tjänsteman ett exempel på hur det kan bli fel genom detaljerade regelverk som inte följer verkligheten:

Sen är det det här med rimlighetsbedömningen av kostnaden. Vi har haft en referenskostnadslista, och ibland har vi fått projekten att sänka de kostnader de tagit upp, och så har det i slutändan ändå blivit dyrare än vad det är budgeterat för.

Det finns informanter som inte tar upp regelverken kring stöden som problem. En del av dessa trycker på att de fått god stöttning i ansökningsprocessen från kommun och länsstyrelse.

Ett i framtiden enklare och mer användarvänligt regelverk är något som bör eftersträvas oavsett val av styrmodell, men kanske särskilt i en ansökningsstyrd modell där de som kommer i kontakt med regelverken kan antas i mindre utsträckning vara ”experter” på området.

3.6.6 Geografin har betydelse

– Prioriteringar bör beakta skiftande regionala förutsättningar

En jämförelse av de fyra studerade kommunerna visar att skiftande geografiska och sociala förutsättningar får betydelse för bredbandsutbyggnaden. Vi kan exempelvis jämföra Sunne och Lycksele kommun vid ingången av landsbygdsprogrammet 2014–2020. Utbyggnaden som återstod i Sunne var då i huvudsak avgränsat till tre sammanhängande områden med varsin etablerad fiberförening. I Lycksele hade man succesivt byggt sig längre och längre ut från tätorterna och återstående områden handlar om mindre grupperingar av fastigheter utspridda över kommunen. Skillnader likt dessa gör att två kommuner som på pappret har lika stor andel av sin landsbygd kvar att fibrera kan stå inför helt olika problematik och olika typer av regelverk för bredbandsstöden kommer att på olika sätt gynna eller missgynna de två kommunerna. Det vill säga om den kvarstående utbyggnaden handlar om sammanhängande områden som ännu inte bebyggts alls, eller kvarstående grupper av perifera fastigheter insprängda bland i övrigt utbyggda områden. Bredbandsproblematiken är stigberoende och de återstående problemen för att nå full utbyggnad ser olika ut i olika delar av landet.

På liknande sätt skiljer sig sociala och andra samhällsliga strukturer åt mellan olika områden. I en samhällsstruktur med redan etablerade gemenskapsstruktur på lokal nivå, såsom aktiva vägföreningar eller hembygdsföreningar, är startsträckan för att etablera eventuell föreningsdriven bredbandsutbyggnad mindre än i områden där sådan saknas.

Då fiberutbyggnaden handlar om att förlägga en kabel i mark får markförhållande stor betydelse för vad fiberdragningen kostar. I vår studie ingår en kommun som Vara där plöjbar åkermark utgör en stor del av kommunens areal vilket underlättar för fiberdragningen. I andra kommuner såsom Sunne är markförhållandena mycket mer varierade. Här finns områden som domineras av åkermark medan andra områden är bergigare och en stor del av fiberförläggningen har varit tvungen att ske i blockterräng. Till detta kommer att fornminnen och naturreservat också kan utgöra barriärer i landskapet som förlänger och fördyrar bredbandsutbyggnaden i olika omfattning.

Då situationen i bredbandsutbyggnaden varierar stort och problematiken som försvårar kommersiell utbyggnad i de kvarvarande landsbygdsområdena varierar bedömer också vi, i likhet med Post- och telestyrelsens förslag, att fördelningen av bredbandsstöden behöver bedömas på regional nivå. Bredbandsutbyggnaden har ett stort mått av ”stigberoende” och därför behöver framtida styrmodeller hantera dagens fragmenterade situation där förutsättningarna och sättet bredbandsmarknaden är organiserad skiljer sig åt över landet.

3.6.7 Samordning av fonderna ger effekt men saknas till stor del

I 7 av 21 län finns idag bredbandsstöd i två olika EU-fonder: Europeiska Jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (landsbygdsprogrammet) respektive Europeiska Regionala utvecklingsfonden (Eruf). Partnerskapsöverenskommelsen (Skr. 2013/14:218) som regeringen har beslutat om syftar till att dessa båda fonder ska samverka. Informanter på regional och kommunal nivå uppger att denna samverkan på nationell nivå ofta har fungerat mycket bristfälligt och att den, i de fall samordning sker, i många fall ”har uppstått av ren tur”.

En tjänsteman på regional nivå uppger för oss att flera regioner har identifierat risken att Eruf-finansierade ortssammanbindande nät byggs, men att inget accessnät byggs i anslutning till de ortssammanbindande näten. En orsak till detta kan vara ett ointresse från marknadens aktörer att bygga accessnät i glesbebyggda områden trots att ett ortssammanbindande nät finns på plats. En annan möjlig orsak är att många glesbebyggda områden inte har förutsättningar att få tillräckligt hög poäng i Jordbruksverkets nationella urvalskriterier och prioriteras därför inte för att beviljas stöd från landsbygdsprogrammet. Resultatet är i värsta fall att ortssammanbindande nät inte når ut till slutkunderna.

Det finns exempel på hur samordning av medlen från de två fonderna har organiserats på lokal och kommunal nivå. Till exempel har Länsstyrelsen i Värmlands län genomfört en utlysning i landsbygdsprogrammet kopplat till de ortssammanbindande nät som byggs med finansiering från Eruf. Detta har kunnat göras bland annat genom stöd av det regionala handlingsprogrammet för landsbygdsprogrammet.

I Västerbottens län koordinerar kommunerna medlen från de två olika fonderna genom en form av samordnad efterfrågan. Inom ramen för det regionala bolaget AC-Net gör de kommunala stadsnäten internt upp om hur stödmedlen ska fördelas. AC-Net står som projektägare till ett enda övergripande Eruf-projekt där kommuner tilldelas olika sträckor. Utifrån var de ortssammanbindande sträckorna dras kan kommunerna komma överens om vilka områden som bör prioriteras för stöd för utbyggnad av accessnät inom landsbygdsprogrammet.

Vi har funnit att i de fall man på olika nivåer lyckats samordna medlen från de två olika fonderna har effekten varit god, och det har sannolikt lett till att fler slutkunder kunnat nås. Samordning av fonderna på högre nivå har dock i det närmaste varit obefintlig. Många av våra informanter som på något sätt arbetar strategiskt med dessa två stödformer på kommunal eller regional nivå uttrycker en frustration över att behöva ta hänsyn till två olika regelverk och två helt olika ansökningsprocesser vars slutresultat är så pass beroende av varandra. Vi valet av framtida styrmodell gör vi bedömningen, i likhet med Post- och telestyrelsen (2017a), att man bör se över möjligheterna att slå ihop dessa två stödformer till en. I de fall stöden även i fortsättningen ska förvaltas av

två olika myndigheter behöver nya former för samordning, styrd från nationell nivå, arbetas fram. Det skulle kunna vara samordnade utlysningar inom en ansökningsstyrd modell eller samordnade upphandlingar beroende på val av styrmodell.

3.7 Slutsatser: Styrning och samordning avgörande

Dagens ansökningsstyrda styrmodell har varit framgångsrik i (1) att stimulera invånare och företag att arbeta ideellt och (2) att finansiella resurser från andra offentliga aktörer har avsatts till bredbandsutbyggnaden på landsbygden. Den har troligtvis också bidragit till att utveckla affärsmodellerna som möjliggör kommersiell utbyggnad även på landsbygden i allt högre omfattning. Förutom att den ideella medverkan sänkt kostnaderna för vissa arbetsmoment verkar den ha bidragit till att öka anslutningsgraden i utbyggda områden och underlätta förhandlingen om markavtal med markägare. Detta har flera kommersiella bredbandsföretag tagit fasta på och byggt affärsmodeller som nyttjar boendes medverkan framförallt i att säkra nödvändiga markavtal. Det finns dock nackdelar med styrmodellen. Det förekommer kritik mot att för stort ansvar läggs på enskilda medborgare som själva känner att de saknar nödvändig kompetens. Kommunernas stöd, eller avsaknad av stöd, har stor påverkan på hur den ansökningsstyrda modellen uppfattas av medborgarna.

Den nuvarande utformningen av den ansökningsstyrda stödmodellen kritiseras dels för att missgynna projekt i mindre områden, samtidigt som den kan leda till fläckvis utbyggnad i projekt som inte samordnas. Det sistnämnda innebär en risk för att alla fastigheter i slutändan inte erbjuds ett godtagbart pris för anslutningen. De kommuner vi studerat har nått en högre grad av utbyggnad på landsbygden än genomsnittet och i dessa fyra fall har kommunerna tagit ett stort ansvar för att koordinera utbyggnaden. Sådana initiativ finns både i kommuner som bygger nät i egen regi och i kommuner där näten helt drivs av kommersiella bolag.

I nuvarande programperiod har kommersiella företag i större utsträckning än tidigare ansökt om stödmedel. Denna utveckling återstår att studera i detalj. Det uttrycks oro från olika håll för att detta ökar risken för dödviktskostnader, samtidigt som möjligheten har efterfrågats från konsumenter som inte varit beredda att på egen hand organisera bredbandsutbyggnaden i form av fiberföreningar.

Med en upphandlingsstyrd modell, samordnad på regional nivå, riskerar de kommunala och lokala resurser som avsätts till bredbandsutbyggnad att minska. Däremot kan en mer planerad och sammanhängande utbyggnad troligtvis åstadkommas som både minimerar förekomsten av områden som hamnar mitt emellan olika utbyggnadsprojekt och det bör gå att hitta former för att nå skalfördelar även i utbyggnaden till spridda grupper av fastigheter. Den upphandlingsstyrda modellen kan minska flera av problemen som uppstår med den ansökningsstyrda modellen. Vid val av upphandlingsmodellen bör former för att säkerställa kommunal medverkan i arbetet utarbetas.

Referenser

- Canzian, G; Poy S; Schuller, S 2014. *Broadband Diffusion and Micro-firm productivity: Quasi-experimental Evidence from the Province of Trento.*
- Cras, P. 2017. *Landsbygdssamhällets medborgarskap – en studie av organisering av service och infrastruktur i gränlandet mellan det ideella, kommersiella och politiska.* Diss. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet
- Czernich,N; Falck, O; Kretschmer, T; Woessmann,L 2011. Broadband Infrastructure and Economic Growth. I: *The Economic Journal*. 121. 505–532
- Forzati, M; Mattsson, C. 2016. *Analys av samhällsekonomiska effekter av FTTH i Skåne och Blekinge.* Acreo Rapport acr061015.
- Företagarna & Swedbank och Sparbankerna 2017. *Småföretagsbarometern, riksrappport september 2017.*
- Governo 2010. *Nyttan av bredband – en fallstudie av sex kommuner.*
- Gunnarsdotter, Y; Hansen, K; Stiernström A; Waldenström C; 2016. Utvärdering av åtgärder för landsbygdsutveckling. Utvärderingsrapport 2016:4
- Kim, Y; Orazem, P. 2012: *Broadband Internet and Firm Entry: Evidence from rural Iowa.* Iowa State University Working Paper No. 12026
- Konkurrensverket 2015: *Förslag till Statens jordbruksverks föreskrifter om företagsstöd, projektstöd och miljöinvesteringar samt stöd för lokalt ledd utveckling.* Dnr 3.2.16–6558/15
- Parlamentariska landsbygdskommittén 2017: *För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd (SOU 2017:1)*
- Post- och Telestyrelsen 2015a. *Nyttoeffekter av bredband – hur påverkar bredband regional tillväxt?* Promemoria.
- Post- och Telestyrelsen 2015b. *Uppdaterade sammanställning av stödmedel för bredbandsutbyggnad – hösten 2015.* Promemoria.
- Post- och telestyrelsen 2017a. *Framtida stödinsatser på bredbandsområdet.* Promemoria.
- Post- och Telestyrelsen 2017b. *Uppdaterade sammanställning av stödmedel för bredbandsutbyggnad – hösten 2017.* Promemoria.
- Regeringskansliet 2016. *Sverige helt uppkopplat 2025 – en bredbandsstrategi (N2016/08008/D).*
- Riksrevisionen 2017. *Bredband i världsklass? Regeringens insatser för att uppfylla det bredbandspolitiska målet.* (RIR 2017:13).
- Skr. 2013/14:218. Partnerskapsöverenskommelsen
- SOU 2008:40. *Bredband till hela landet. Betänkande av Utredningen Bredband 2013.* Stockholm.

Sveriges lantbruksuniversitet 2017. *Utvärdering av stöd till utbyggnad av bredband: Lägesrapport*. Opublicerad

Stelacon 2016. *Kommunernas bredbandsstrategier och modeller för bredbandsutbyggnad*. Bredbandsforum.

What Works Centre for Local Economic Growth 2015. *Evidence Review 6 Broadband*.

Ystad kommun (2018) <http://ystad.se> [2018-02-26]

Lycksele kommun (2018) <http://lycksele.se> [2018-02-26]

Vara kommun (2018) <http://vara.se> [2018-02-26]

Sunne kommun (2018) <http://sunne.se> [2018-02-26]

Bilaga 1. Intervjuguider fältstudie

1. Företagare

Tema	Frågor
Bakgrund	Branch? Storlek på företag?
Bredbandstillgång	Vilken typ av internetuppkoppling har ni idag? Om fiber, när fick ni tillgång till detta? Vilken typ av internetuppkoppling hade ni tidigare?
Internetanvändning	Vad använder ni internet till? Både som företagare (och boende)? Hur viktigt är överföringshastigheten? Hur viktigt är uppkopplingens robusthet/stabilitet? Hade ni kunnat driva ert företag vidare utan tillgång till bredband?
Användning av IT- infrastruktur (digitalisering)	Hur påverkar bredbandstillgången er användning av IT-system i företaget?
Innovationer/omstrukturering/modernisering	Vilken betydelse har bredbandstillgång för företagets möjligheter att utveckla verksamheten?
Kompetensutveckling	Vilken betydelse har bredband för kompetensutvecklingsinsatser inom företaget?
Energieffektivisering/utsläpp/kortad livsmedelskedja	Påverkar bredbandstillgången företagets energiförbrukning? Påverkar bredbandstillgången företagets utsläpp av växthusgaser? Om livsmedelsföretag, påverkar bredbandstillgången livsmedelskedjan?
Omsättningsökning	Har ert bredband någon inverkan på företagets omsättning?
Sysselsättning	Hur påverkar bredbandstillgången sysselsättningen i företaget? Har du kunnat anställa fler eller bibehålla anställda i företaget till följd av snabbare bredband?
Landsbygdsutveckling	Vilken betydelse har bredband för utvecklingen i kommunens landsbygdsområden i stort?
Förslag på förändringar i stort?	Är det något som borde fungera annorlunda när det gäller bredbandsutbyggnaden?

2. Tjänsteperson med ansvar för näringslivsfrågor i kommunen

Tema	Frågor
Bakgrund	Hur länge har du arbetat i denna funktion? Vad är din bakgrund? Vilka är dina ansvarsområden?
Näringslivsstruktur i kommunen	Hur skulle du beskriva näringslivsstrukturen i kommunen? Hur skulle du beskriva näringslivsstrukturen i kommunens landsbygdsområden?
Bredbandstillgång	Är bredbandsfrågan aktuell i diskussionerna bland företagarna? Vilka frågor är det då som kommer upp? Upplever företagarna bredbandstillgången som ett problem? Vilka? Hur?
Användning av IT- infrastruktur (digitalisering)	Hur påverkar bredbandstillgången företagens användning av IT-system?
Innovationer/omstrukturering/modernisering	Vilken betydelse har bredbandstillgång för företagens möjligheter att utveckla verksamheten?
Kompetensutveckling	Vilken betydelse har bredband för kompetensutvecklingsinsatser inom företaget?
Energieffektivisering/utsläpp/kortad livsmedelskedja	Påverkar bredbandstillgången företagets energiförbrukning? Påverkar bredbandstillgången företagets utsläpp? Om livsmedelsföretag, påverkar bredbandstillgången livsmedelskedjan?
Omsättningsökning	Tror du bredbandstillgång påverkar omsättning i företagen i kommunen? Varför? Hur?
Sysselsättning	Tror du bredbandstillgång påverkar sysselsättningen i företagen i kommunen? Varför? Hur?
Landsbygdsutveckling	Vilken betydelse har bredband för utvecklingen i kommunens landsbygdsområden i stort?
Förslag på förändringar i stort?	Är det något som borde fungera annorlunda?

3. Kommunal bredbandssamordnare eller liknande

Tema	Frågor
Bakgrund	Hur länge har du arbetet i denna funktion? Hur länge har funktionen funnits? Plats i den kommunala organisationen? Personlig bakgrund (tekniker, planerare etc.).
I stora drag	Hur sker bredbandsutbyggnaden i kommunen? Vilken är kommunens roll i detta? Situationen innan fiber byggdes ut? Status på kopparnätet? Plockas det ned? Mobiltäckningen i kommunen?
Behovet av bredband	Kommer du i kontakt med de som önskar bredband? Hur vanligt är det att de hör av sig? Företagare eller privatpersoner? Behovet hos företagare? Tror du det påverkar förutsättningarna för företagande i kommunen? På vilket sätt?
Aktörer	Vilka aktörer är aktiva i bredbandsutbyggnaden? Kommunal stadsnät? Privata operatörer? Byalag? Hur länge har det fungerat såhär? Varför ser det ut så i just den här kommunen?
Landsbygden	Sker det en utbyggnad på landsbygden? Vilka aktörer står för den? Vilken är kommunens roll? Vilken betydelse har bredband för utvecklingen i kommunens landsbygdsområden i stort?
Engagemang i frågan Kommersiella bredbandsoperatörer	Är politikerna aktiva? Är det en omdiskuterad fråga? På möten, i media etc. Vilka kommersiella bredbandsoperatörer är verksamma i kommunen? Sedan hur länge? Har kommunen engagerat sig i att få bredbandsoperatörer att satsa i kommunen? På vilket sätt? Hur agerar de? Bygger de på landsbygden? I vilken form? (egen regi, med byalag etc.) Har kommunen samarbetsavtal? Vad innebär i så fall de avtalen?
Stadsnät	Finns det kommunalt stadsnät? Bygger de på landsbygden? Kommer de klara utbyggnaden i hela kommunen? Varför inte? Vilka prioriteringar görs?
Byalag	Omfattning på byalagsinitiativ i kommunen? I samverkan med kommunalt stadsnät eller kommersiellt bolag? Vilka är aktiva i byalagen? Finns det områden där det är svårare? Varför? Får de stöd av kommunen? På vilket sätt?
Inkludering	Kommer kommunen nå det nationella målet? Finns det områden i kommunen som kommer hamna utanför? Varför då? Hur tänker kommunen om det?
Regional koordinator	Vad har ni för relation till regionens bredbandskoordinator? Hur fungerar samarbetet? Varför behövs denna funktion? Gör det någon skillnad? Vad skulle kunna göras annorlunda?
Stöden	Har du kommit i kontakt med frågan om stöd ur landsbygdsprogrammet eller regionalfonden? På vilket sätt? Har ni upplevt förändringar i och med nya landsbygdsprogrammet? Vad är bra med stöden? Vad borde förändras?
Förslag på förändringar i stort?	Är det något som borde fungera annorlunda?

4. Länsstyrelsens handläggare av bredbandsstöd

Tema	Frågor
Bakgrund	Hur länge arbetet i funktionen? Personlig bakgrund (landsbygdsutveckling, samhällsplanering etc.)
Efterfrågan av stöd	Hur har söktrycket sett ut i länet? I denna programperiod, i föregående programperiod? Byggs det på landsbygden i länet även utan stöd?
Aktörer	Vilka typer av aktörer är det som söker stöd i länet? Kommunala stadsnät? Privata operatörer? Byalag? Någon skillnad över tid? Ser det ut på samma sätt i alla kommuner? Vad tror du skillnaderna beror på? Hur ser det ut i kommun X (pilotkommunen)?
Kommunernas engagemang i frågan	Upplever du att kommunerna är aktiva i bredbandsfrågan? Skiljer det sig åt mellan kommunerna? På vilket sätt?
Stödets utformning	Vilka är de stora förändringarna mellan nuvarande och föregående programperiod? Hur upplever du urvalskriterierna fungerar? Vad ger de för konsekvenser? Hamnar stöden på rätt ställe? Är det något som borde förändras?
Handläggning	Fungerar handläggningen tillfredsställande? Vilka är svårigheterna? Vad skulle kunna förändras?
Ansökningar	Finns det fel/problem i ansökningarna som återkommer? Kring vilka frågor krävs dialog med/följdfrågor till de stödsökande?
Snedvridning av marknaden/dödviktskostnader	Hur säkerställer ni att utbyggnaden inte kan ske på kommersiell grund i projektområdet?
Inkludering	Gör ni en bedömning om projektområdets avgränsning är gjort på "rätt" sätt? Hur då? / Varför inte?
Regional koordinator	Vad har ni för relation till regionens bredbandskoordinator? Hur fungerar samarbetet? Varför behövs denna funktion? Gör det någon skillnad? Vad skulle kunna göras annorlunda?
Jordbruksverket	Hur fungerar relationen med Jordbruksverket? Vad fungerar bra? Vad skulle kunna göras annorlunda?
PTS	Vad har ni för relation till PTS?
Förslag på förändringar i stort?	Är det något som borde fungera annorlunda?

5. Kommersiella bredbandsoperatörer

Tema	Frågor
Bakgrund	Vad är din roll inom företaget? Hur länge har du arbetet i denna roll? Personlig bakgrund (tekniker, säljare, samhällsplanering etc.)
Verksamhet i kommunen	Hur länge har ni varit verksamma i kommunen? Varför väljer ni att satsa här? Vilka områden prioriterar ni? Bygger ni på landsbygden? I egen regi eller i samarbete med fiberföreningar? Varför/varför inte?
Prioriteringar	Vad är det som avgör var ni bygger? Organiserar ni arbetet på olika sätt på landsbygd respektive tätort?
Samverkan med kommunen	Samverkar ni på något sätt med kommunen? Hur då? / Varför inte?
Samverkan med byalag	Bygger ni bredband tillsammans med fiberföreningar? Hur ser denna samverkan ut?
Utbyggnadslagen	Har den nya utbyggnadslagen från 2016 påverkat ert arbete?
Stöden	Söker ni stöd ur landsbygdsprogrammet? Varför/varför inte? Hur upplever ni ansökningsprocessen fungerar? Hur upplever ni urvalskriterierna fungerar? Vad ger de för konsekvenser? Hamnar stöden på rätt ställe? Är det något som borde förändras?
Inkludering	Hur väljer ni att avgränsa era områden för utbyggnad? Vilka faktorer är avgörande?
Regional koordinator	Vad har ni för relation till regionens bredbandskoordinator? Hur fungerar samarbetet? Behövs denna funktion? Gör det någon skillnad? Vad skulle kunna göras annorlunda?
Förslag på förändringar i stort?	Är det något som borde fungera annorlunda?

6. Kommunalt stadsnät

Tema	Frågor
Informantens bakgrund	Vad är din roll inom företaget? Hur länge har du arbetet i denna roll? Personlig bakgrund (tekniker, säljare, samhällsplanering etc.)
Bakgrund bolaget	Hur länge har bolaget funnits? Bolagets bakgrund? Ex. lokalt energibolag eller separat bolag? Tror du bolaget kommer finnas kvar som kommunalägt bolag om fem år?
Prioriteringar	Vad är det som avgör var ni bygger? Vilka områden prioriterar ni?
Landsbygden	Bygger ni på landsbygden? I egen regi eller i samarbete med fiberföreningar? Varför/varför inte? Organiserar ni arbetet på olika sätt på landsbygd respektive tätort? Har ni tillräckliga resurser för att klara utbyggnaden i hela kommunen?
Samverkan med fiberföreningar	Samverkan ni med fiberföreningar? På vilka sätt?
Utbyggnadslagen	Har den nya utbyggnadslagen från 2016 påverkat ert arbete?
Stöden	Söker ni stöd ur landsbygdsprogrammet? Varför/varför inte? Hur upplever ni ansökningsprocessen fungerar? Hur upplever ni urvalskriterierna fungerar? Vad ger de för konsekvenser? Hamnar stöden på rätt ställe? Är det något som borde förändras?
Inkludering	Hur väljer ni att avgränsa era områden för utbyggnad? Vilka faktorer är avgörande?
Regional koordinator	Vad har ni för relation till regionens bredbandskoordinator? Hur fungerar samarbetet? Behövs denna funktion? Gör det någon skillnad? Vad skulle kunna göras annorlunda?
Förslag på förändringar i stort?	Är det något som borde fungera annorlunda?

7. Fiberföreningar

Tema	Frågor
Informantens bakgrund	Vad är din roll inom föreningen? Hur länge har du haft denna roll? Personlig bakgrund? Varför valde du att engagera dig i denna fråga?
Bakgrund föreningen	Hur länge har föreningen funnits? Föreningens bakgrund? Varför behövs bredbandet? Varför behövs fiberföreningen?
De engagerade	Vilka är engagerade i styrelsen/projektgruppen? Vilken kompetens behövs bland aktiva?
Medlemmar	Hur många medlemmar? Vilken är relationen till medlemmarna? Kunder?
Landsbygdsutveckling	Vilken betydelse har bredband för utvecklingen i kommunens landsbygdsområden i stort?
Bredbandsoperatör	
Stöden	Har ni sökt stöd ur landsbygdsprogrammet? Varför/varför inte? När? Status på ansökan? Hur upplever ni ansökningsprocessen fungerar? Är det något som borde förändras?
Inkludering	Hur väljer ni att avgränsa ert område för utbyggnad? Vilka faktorer är avgörande?
Regional och kommunal koordinator	Vad har ni för relation till regionens respektive kommunens (om sådan finns) bredbandskoordinator? Hur fungerar samarbetet? Behövs dessa funktioner? Vilken skillnad gör de? Vad skulle kunna göras annorlunda?
Förslag på förändringar i stort?	Är det något som borde fungera annorlunda?

Bilaga 2. Enkätfrågor

Författare:
Jan Nilsson/Kristina Jansson

Revision:
Rev 4

Datum:
2017-11-03

Frågeformulär – SLU utvärdering av bredbandsstöd

Kortfattad bakgrund

Telefonintervjuer med företag som A: har skaffat fiber i områden som har fått stöd för utbyggnad av bredband och B: företag som inte har möjlighet att få fast bredband med hög hastighet (<10 Mbit/s).

Sök person som har ansvaret för ekonomi och/eller beställning av bredband. OBS person i ledande ställning, oftast ägaren till företaget. Byt IP om hen inte kan svara på frågorna.

Hej, jag heter och ringer från analysföretaget Stelacon.

Stelacon har ett uppdrag från Sveriges lantbruksuniversitet att följa upp bredbandsutbyggnad inom er kommun. Det gäller en studie som genomförs på initiativ av Jordbruksverket och Tillväxtverket. Går det bra att ställa några frågor hur det ser ut med bredband för er verksamhet på [Arbetsställe/Företagsnamn] (kontrollera att det är rätt företag/verksamhet). Intervjun tar endast 6 till 8 minuter.

Vid behov: Syftet med undersökningen är dels att utvärdera effekterna av bredbandsstöd och vilken nytta bredband med hög hastighet har för företag. Resultatet kommer vara underlag för framtida beslut kring bredbandsutbyggnad. Att svara på enkäten är frivilligt, men vi kan inte nog understryka betydelsen av just ditt svar för att underlaget ska bli rättvisande. Ni är helt anonym och svaren sammanställs i tabellform tillsammans med ett flertal andra svar.

Inledning, screening och frågor om bredband

Först kommer några inledande frågor om företaget.

Ställs till samtliga

1. Hur många är sysselsatta inom er verksamhet? Inkludera samtliga som arbetar i företaget inklusive arbetande ägare och deltidsanställda.

1. st

2. 0 st - inga → *Tacka och avsluta*

& Vet ej/vill ej svara

Ställs till samtliga

2. Vilket år startades företaget?

1. (årtal fyra siffror)

& Vet ej/vill ej svara

Ställs till samtliga

3. Är ert företag anslutet till bredband?

- 1. Ja
- 2. Nej
- & Vet ej/vill ej svara **→ Byt IP eller avsluta**

Avsnitt för Urvalsgrupp A (frågor 4–25)

Ställs till dem som svarat Nej i fråga 3 och tillhör urvalsgrupp A

4. Av vilken orsak har ni inte anslutit företaget till bredband?

Fler val möjliga

- 1. Kan inte få bredband
- 2. Känner inte till om det finns möjlighet till bredband
- 3. Inget intresse/behov
- 4. Kostnad/ekonomi **→ Tacka och avsluta**
- 5. Har ingen efterträdare till verksamheten
- 6. Installerat fiber endast för framtida bruk
- 7. Annat, nämligen: _____
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat Ja i fråga 3

5. Vilken typ av bredband har ni? Är det...

Läs upp alt 1-3, fler val möjliga

- 1. Bredband via fiber **→ Går vidare F6**
- 2. Bredband via kopparnätet (ADSL/VDSL)
- 3. Mobilt bredband via mobilnäten (Modem eller via mobiltelefon) **→ Tacka och avsluta**
- 4. Kabel-TV
- 5. Satellit
- 6. Annat, nämligen: _____
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat fiber, alt1 i fråga 5

6. Vilken hastighet har ditt bredband?

- 1. 2 Mbit/s eller lägre
- 2. 3–9 Mbit/s
- 3. 10–50 Mbit/s
- 4. 51–99 Mbit/s
- 5. 100 Mbit/s eller högre
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat fiber, alt1 i fråga 5

7. Hur länge har du haft bredband via fiber?

- 1. 2017
- 2. 2016
- 3. 2015
- 4. 2014
- 5. 2013
- 6. 2012
- 7. 2011
- 8. 2010 eller tidigare
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat fiber, alt1 i fråga 5

8. Vilken typ av uppkoppling till internet hade ni innan ni fick bredband via fiber?

Läs upp alt, fler val möjliga

- 1. Ingen uppkoppling mot internet
- 2. Bredband via kopparnätet (ADSL/VDSL)
- 3. Uppringt modem via telefonanslutning (kopparnätet)
- 4. Mobilt bredband via mobilnäten (Modem eller via mobiltelefon)
- 5. Kabel-TV
- 6. Satellit
- 7. Annat, nämligen: _____
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat fiber, alt1 i fråga 5

9. Till vad använder ni ert bredband?

Fler val möjliga, hjälp till vid behov med exempel

1. Privat användning (surf och TV) **→ om enda svarsalternativ: Avsluta**
2. Beställning och/eller kontakt med leverantörer
3. Bokföring och ekonomi (inkl bokföringstjänster)
4. E-handel och/eller försäljning (inkl webbutik)
5. Kommunikation, E-post, Surf
6. Bredband inom verksamheten (IT, applikationsutveckling, IoT, databas etc.)
7. Annat, nämligen: _____
- & Vet ej/vill ej svara

Påverkan av bredband

Nu kommer några frågor om omsättning och hur viktigt ert bredband är för er verksamhet.

Ställs till dem som svarat fiber, alt1 i fråga 5

10. Hur har företagets omsättning sett ut mellan 2014 och 2016? Var vänlig ange omsättning för respektive år exakt det är möjligt.

(Om IP är tveksam, påminn om att uppgifterna är anonyma och sammanställs tillsammans med andra svar. Belopp endast för de år som årsredovisning finns.)
(skriv belopp i tusentals kr, 1,2 Miljoner = 1200, annan standard kan användas så länge det är konsekvent)

1. 2014: _____kr
2. 2015: _____kr
3. 2016: _____kr
4. Nystartat företag, saknar årsredovisning
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat fiber, alt1 i fråga 5

11. Hur ser prognosen ut för omsättningen 2017, kommer den bli öka, minska eller bli lika som föregående år?

1. Ökar
2. Minska
3. Lika
4. Nystartat företag, saknar årsredovisning
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat fiber, alt 1 i fråga 5

12. Hur stor betydelse har bredbandet för er verksamhet? Är det...

- 1. Mycket stor betydelse
- 2. Ganska stor betydelse
- 3. Liten betydelse
- 4. Mycket liten eller ingen betydelse
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som har svarat alt 1 och 2 i fråga 14

13. På vilket sätt har bredband stor betydelse för ert företag?

(Frågan viktig, be kunden förtydliga eventuella generaliserade svar)

- 1. Svar:
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat fiber, alt 1 i fråga 5

14. Har du kunnat effektivisera din verksamhet genom att du fick tillgång till snabbt bredband?

- 1. Ja
- 2. Nej
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat fiber, alt 1 i fråga 5

15. Vilket av följande alternativ passar bäst in på hur bredbandet har på företagets omsättning? Snabbt bredband har gjort att...

Läs upp alt 1-4

- 1. Vår omsättning ökat
- 2. Företaget kunnat bibehålla vår omsättning
- 3. Omsättningsminskning kunnat begränsas
- 4. Snabbt bredband har ingen eller mycket liten påverkan på företagets omsättning
- 5. Annat, nämligen: _____
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat 1-3 i fråga 15

16. Hur stor är påverkan på företagets omsättning har ett snabbt bredband? Har det...

- 1. Mycket stor påverkan
- 2. Ganska stor påverkan
- 3. Liten påverkan
- 4. Mycket liten påverkan
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat alt 1 och 2 i föregående fråga

17. Skulle nu kunna driva ert företag vidare utan tillgång till bredband?

- 1. Ja
- 2. Nej
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat fiber, alt 1 i fråga 5

18. Efter ni fick bredband har bredbandet haft någon inverkan på företagets kostnader (utöver kostnaderna för bredband)?

(om ja, på vilket sätt, läs upp alt 1 och 2 vid behov)

- 1. Ja, minskade kostnader
- 2. Ja, kunnat bibehålla kostnadsnivå eller begränsa kostnadsökningar
- 3. Nej
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat fiber, alt 1 i fråga 5

19. Hur har antalet sysselsatta i företaget förändrats mellan 2014 till 2016? Var vänlig ange antalet för respektive år.

(skriv antal i siffror)

- 1. 2014: _____st
- 2. 2015: _____st
- 3. 2016: _____st
- 4. Nystartat företag, saknar uppgift tidigare år
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat fiber, alt1 i fråga 5

20. Hur stor inverkan har bredband för företagets antal av sysselsatta? Är det...

- 1. Mycket stor inverkan
- 2. Ganska stor inverkan
- 3. Liten inverkan
- 4. Mycket liten eller ingen inverkan
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat fiber, alt1 i fråga 5

21. Har du kunnat anställa fler, bibehålla eller på annat sätt utveckla de sysselsatta i företaget till följd av snabbare bredband?

(Fler val möjliga, läs ej upp)

- 1. Kunnat anställa fler
- 2. Kommer kunna utöka personalen
- 3. Bibehålla personal
- 4. Kunnat dra ner på personal
- 5. Möjliggjort distansarbete
- 6. Kunnat utveckla anställda/anställdas arbetsuppgifter
- 7. Kunnat bibehålla min egen sysselsättning
- 8. Annat, nämligen: _____
- 9. Nej, ingen påverkan på antalet sysselsatta
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat fiber, alt1 i fråga 5

22. Hur stor betydelse (för företaget) har tillgången på bredband inom följande områden....

Frågetext:

- a. Verksamhetsutveckling och innovationer
- b. Kompetensutveckling
- c. Minskning av företags utsläpp av växthusgaser

Fråga 22 inkl följdfrågor är med vid testintervjuer och beslutas om de ska vara kvar efter utvärdering av svarsmönster och intervjujud efter inledande intervjuer.

- 1. Mycket stor betydelse
- 2. Ganska stor betydelse
- 3. Liten betydelse
- 4. Mycket liten eller ingen betydelse
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som har svarat Mycket- eller Ganska stor betydelse i föregående fråga

23. På vilket sätt har bredband stor betydelse för verksamhetsutveckling och innovationer?

Både nuvarande och kommande (förväntade).

1. Svar:

& Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som har svarat Mycket- eller Ganska stor betydelse i föregående fråga

24. På vilket sätt har bredband stor betydelse kompetensutveckling?

Både nuvarande och kommande (förväntade).

1. Svar:

& Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som har svarat Mycket- eller Ganska stor betydelse i föregående fråga

25. På vilket sätt har bredband stor betydelse minskning av företagets utsläpp av växthusgaser?

Både nuvarande och kommande (förväntade).

1. Svar:

& Vet ej/vill ej svara

Avsnitt för Urvalsgrupp B (frågor 26–42)

Ställs till dem som svarat Nej i fråga 3 och tillhör urvalsgrupp B

26. Av vilken orsak har ni inte anslutit företaget till bredband?

Fler val möjliga

1. Kan inte få bredband

2. Kostnad/ekonomi

3. Känner inte till om det finns möjlighet till bredband

4. Inget intresse/behov **→ Alt 3–6 + &, Tacka och avsluta**

5. Har ingen efterträdare till verksamheten

6. Installerat fiber endast för framtida bruk

7. Annat, nämligen: _____

& Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat Ja i fråga 3 och tillhör urvalsgrupp B

27. Vilken typ av bredband har ni? Är det...

Läs upp alt 1–3, fler val möjliga

1. Bredband via fiber **→ Alt 1, Tacka och avsluta**
2. Bredband via kopparnätet (ADSL/VDSL)
3. Uppringt modem via telefonanslutning (kopparnätet)
4. Mobilt bredband via mobilnäten (Modem eller via mobiltelefon)
5. Kabel-TV
6. Satellit
7. Annat, nämligen: _____
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat Ja i fråga 3 och tillhör urvalsgrupp B

28. Vilken hastighet har ditt bredband?

1. 2 Mbit/s eller lägre
2. 3–9 Mbit/s
3. 10–50 Mbit/s
4. 51–99 Mbit/s **→ Alt 3–&, Tacka och avsluta**
5. 100 Mbit/s eller högre
- & Vet ej/vill ej svara

Nu kommer några frågor om omsättning och hur viktigt ert bredband är för er verksamhet.

Ställs till dem som svarat alt 1 eller 2 i fråga 26 ELLER svarat alt 1–2 fråga 28

29. Hur har företagets omsättning sett ut mellan 2014 och 2016? Var vänlig ange omsättning för respektive år exakt det är möjligt.

(Om IP är tveksam, påminn om att uppgifterna är anonyma och sammanställs tillsammans med andra svar. Belopp endast för de år som årsredovisning finns.)
(skriv belopp i tusentals kr, 1,2 Miljoner = 1200, annan standard kan användas så länge det är konsekvent)

1. 2014: _____kr
2. 2015: _____kr
3. 2016: _____kr
4. Nystartat företag, saknar årsredovisning
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat alt 1 eller 2 i fråga 26 ELLER svarat alt 1–2 fråga 28

30. Hur ser prognosen ut för omsättningen 2017, kommer den bli öka, minska eller bli lika som föregående år?

- 1. Ökar
- 2. Minska
- 3. Lika
- 4. Nystartat företag, saknar årsredovisning
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat alt 1 eller 2 i fråga 26 ELLER svarat alt 1–2 fråga 28

**31. Hur stor betydelse skulle bredband med hög hastighet ha för er verksamhet (100 Mbit/s och högre)?
Skulle det vara av...**

- 1. Mycket stor betydelse
- 2. Ganska stor betydelse
- 3. Liten betydelse
- 4. Mycket liten eller ingen betydelse
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat alt 1 eller 2 i fråga 26 ELLER svarat alt 1–2 fråga 28

32. Skulle du kunna effektivisera din verksamhet genom att du fick tillgång till snabbt bredband?

- 1. Ja
- 2. Nej
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat alt 1 eller 2 i fråga 26 ELLER svarat alt 1–2 fråga 28

33. Skulle bredband med hög hastighet (>100 Mbit/s) ha någon inverkan på ert företags omsättning?

- 1. Ja
- 2. Nej
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat ja i föregående fråga

34. Vilket av följande alternativ passar bäst in på hur bredbandet skulle påverka omsättningen?

(Läs upp alt 1–3)

1. Snabbt bredband skulle öka omsättningen
2. Vi kan bibehålla vår omsättning (istället för minska utan snabbt bredband)
3. Snabbt bredband gör att omsättningsminskning begränsas
4. Annat, nämligen: _____
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat Ja i fråga 33

35. Hur stor inverkan på omsättningen skulle ett snabbt bredband ha? Det skulle ha...

1. Mycket stor inverkan
2. Ganska stor inverkan
3. Liten påverkan
4. Mycket liten påverkan
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat alt 1 eller 2 i fråga 26 ELLER svarat alt 1–2 fråga 28

36. Skulle bredband med hög hastighet (>100 Mbit/s) ha någon inverkan på ert företags kostnader?

(läs upp alt 1 och 2 vid behov)

1. Ja, minskade kostnader
2. Ja, kunnat bibehålla kostnadsnivå eller begränsa kostnadsökningar
3. Ökade kostnader
4. Nej
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat alt 1 eller 2 i fråga 26 ELLER svarat alt 1–2 fråga 28

37. Hur har antalet sysselsatta i företaget förändrats mellan 2014 till 2016? Var vänlig ange antalet för respektive år.

(skriv antal i siffror för respektive aktuellt årtal)

1. 2014: _____st
2. 2015: _____st
3. 2016: _____st
4. Nystartat företag, saknar uppgift tidigare år
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat alt 1–3 i föregående fråga

38. Skulle du kunna anställa fler, bibehålla eller på annat sätt utveckla de sysselsatta i företaget med tillgång till snabbare bredband?

(Fler val möjliga, läs ej upp)

1. Kunnat anställa fler
2. Bibehålla personal
3. Möjliggjort distansarbete
4. Kunnat utveckla anställda/anställdas arbetsuppgifter
5. Kunnat bibehålla min egen sysselsättning
6. Annat, nämligen: _____
7. Nej
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat Ja i fråga 4

39. Hur stor betydelse (för företaget) skulle tillgången till snabbt bredband inom följande områden...

Frågetext:

- a. Verksamhetsutveckling och innovationer
- b. Kompetensutveckling
- c. Minskning av företags utsläpp av växthusgaser

Fråga 41 inkl följdfrågor är med vid testintervjuer och beslutas om de ska vara kvar efter utvärdering av svarmönster och intervjutid efter inledande intervjuer.

1. Mycket stor betydelse
2. Ganska stor betydelse
3. Liten betydelse
4. Mycket liten eller ingen betydelse
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som har svarat Mycket- eller Ganska stor betydelse i föregående fråga

40. På vilket sätt har bredband stor betydelse för verksamhetsutveckling och innovationer?

Både nuvarande och kommande (förväntade).

1. Svar:

& Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som har svarat Mycket- eller Ganska stor betydelse i föregående fråga

41. På vilket sätt har bredband stor betydelse kompetensutveckling?

Både nuvarande och kommande (förväntade).

1. Svar:

& Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som har svarat Mycket- eller Ganska stor betydelse i föregående fråga

42. På vilket sätt har bredband stor betydelse minskning av företagets utsläpp av växthusgaser?

Både nuvarande och kommande (förväntade).

1. Svar:

& Vet ej/vill ej svara

Bakgrundsfrågor

Ställs till dem som svarat Ja eller Nej i fråga 4

43. Hur ser du generellt på marknaden för er bransch? Ökar, minskar eller ligger marknaden still?

1. Ökar

2. Minskar

3. Lika

& Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat Ja eller Nej i fråga 4

44. Vilken är din ålder?

- 1. 25 år eller yngre
- 2. 26–39 år
- 3. 40–54 år
- 4. 55–64 år
- 5. 65–69 år
- 6. 70 år eller äldre
- & Vet ej/vill ej svara

Ställs till dem som svarat Ja eller Nej i fråga 4

45. Är det någon annan information du vill komplettera dina svar med angående bredband till er verksamhet?

- 1. Svar:
- & Nej

Ställs till dem som svarat Ja eller Nej i fråga 4

Det var alla frågor. Går det bra att vi återkommer om vi behöver komplettera någon frågeställning?

- 1. Ja
- 2. Nej
- & Vet ej/vill ej svara

Tacka och avsluta

Ställs till dem som svarat Ja eller Nej i fråga 4

46. Ej fråga till IP: kvinna eller man?

- 1. Kvinna
- 2. Man

På denna sida...

kan du läsa kommentarer från de personer som har kvalitetsgranskat rapporten.

Kommentarerna är en hjälp för dig som läsare att bedöma om slutsatserna i rapporten är rimliga.

Granskningskommentarer

Denna rapport syftar till att utvärdera bredbandsstödet effekter på företag och landsbygd samt att utvärdera olika modeller för styrning av bredbandsutbyggnaden. Rapporten bidrar med, vad som framstår som, väl underbyggda och utförliga slutsatser på båda områden. Analysen av det kvalitativa materialet ger en rik och nyanserad bild, både av bredbandets (möjliga och varierande) effekter på företagande och av vilka faktorer som det är viktigt att ta hänsyn till vid (och kanske oavsett) val av styrmodell.

Rapporten ger dock inga entydiga svar på de kvantitativa aspekterna av frågeställningarna. Detta beror till största delen på omständigheter som ligger utanför rapportförfattarnas kontroll, nämligen att det saknas jämförelsepunkter. Det är exempelvis omöjligt att veta hur omsättningen skulle ha utvecklats hos företag som nu har bredband, om de inte hade haft detta. Den ”kontrollgrupp” som de bredbandsanslutna företagen jämförs med fungerar inte fullt ut som en sådan då dessa delvis är självselektade (dvs. de har själva valt att avstå från fiberanslutning) eller deras förutsättningar skiljer sig åt i andra avseenden (framförallt att de befinner sig i de glesaste delarna av glesbygden dit projekt inte nått). Det är följaktligen inte, vilket rapportförfattarna också helt korrekt påpekar, säkert att skillnader i omsättning och sysselsättning kan hänföras till eventuell fiberanslutning. Till detta bör också läggas att de studerade företagen inte kan antas vara representativa, varken för företag i respektive kommun eller för företag i Sverige som helhet.

Som läsare bör man därför vara medveten om att de deskriptiva resultaten från enkätstudien därmed inte med nödvändighet speglar hur företag i stort skulle ha svarat på samma frågor. Det ska dock framhållas att enkäten innehåller omsorgsfullt utformade frågor och svarsalternativ vilket gör att resultatredovisningen trots detta mynnar ut i resonemang som kan förväntas vara av stort värde för såväl framtida utvärderingar som politiska beslutsfattare. Sammantaget är därför intrycket att utvärderingen på ett förtjänstfullt sätt belyser de frågor den är tänkt att belysa.

Fil dr Mimmi Barmark, Sociologiska institutionen, Lunds universitet

Publicerade utvärderingsrapporter

UTV17:6 *Löpande lärande utvärdering av Landsbygdsnätverket*

UTV17:5 *What measures should be taken to improve conditions for Swedish Farmland Birds, as reflected in the Farmland Bird Index?*

UTV17:4 *Kvalitetsförändringar i ängs- och betesmarker med och utan miljöersättning*

UTV17:3 *Socioekonomiska effekter av fartygsskrotningar inom svenskt fiske*

Ex-post evaluation of the European Fisheries Fund (2007-2013)

Slututvärdering av fiskeriprogrammet 2007–2013

Publicerad av EU-kommissionen

UTV17:2 *Utvärdering av ESI-fondernas genomförande-organisationer i Sverige*

UTV17:1 *Kunskapsöversikt: Om förutsättningarna för utvärdering av resultat och effekter av bredbandsstöd i Sverige*

UTV16:6 *Bra vällersättning och kompensationsstöd*

Hur kan olika utformningar påverka jordbruket, miljön och samhällsekonomin?

UTV16:5 *Slututvärdering av det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013*

Delrapport IV: Synteser för en hållbar landsbygdsutveckling

Utvärdering av programmets samlade effekter

UTV16:4 *Slututvärdering av det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013*

Delrapport III: Utvärdering av åtgärder för landsbygdsutveckling

Axel 3: Förbättra livskvalitet på landsbygden

Axel 4: Leader – Genomföra lokala utvecklingsstrategier

UTV16:3 *Slututvärdering av det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013*

Delrapport II: Utvärdering av åtgärder för bättre miljö

UTV16:2 *Slututvärdering av det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013*

Delrapport I: Utvärdering av åtgärder för ökad konkurrenskraft

UTV16:1 *Biologisk mångfald i våtmarker som har anlagts med stöd från landsbygdsprogrammet*

UTV15:2 *Kompetens för utveckling?*

Utvärdering av kompetensutveckling i landsbygdsprogrammet 2007–2013

UTV15:1 *Vad behöver förenklas?*

Utvärdering av landsbygdsprogrammet samt havs- och fiskeriprogrammet

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala
utvecklingsfonden

Jordbruksverket

551 82 Jönköping

Tfn 036-15 50 00 (vx)

E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se

www.jordbruksverket.se/utvärdering

I SAMARBETE MED

UTV18:1